

Mesail.

Üç Aylık Düşünce Dergisi • Sayı 10 • Kış 2022

Z Kuşağını Anlamak

Genel Yayın Yönetmeni

Abdullah Yusuf Kabaoğlu

Genel Yayın Yönetmeni Yardımcısı

Ebrar Sena Çekiş

Yazı İşleri Sorumlusu

Bahadır Sancak

Yayın Kurulu

Ahmet Utku Akbıyık

Abdullah Yasir Atalan

Betül Demirel

Arif Erbil

Muhammet Nurullah Güleç

Ayşe Işın Kirenci

Esra Nur Küçük

Saadet Taşyürek

Muhammed Bedrettin Toprak

Redaksiyon

Enes Çolak

Sosyal Medya

Begüm Kıtay

Kapak Resmi

Halide Sena Koçyiğit

İletişim

bilgi@mesail.org

•İçindekiler•

Editörden: Z Kuşağını Anlamak

Yayın Kurulu

5

Siyasete Yeni Nefes?: Z Kuşağı

Abdullah Yasir Atalan, Abdullah Yusuf Kabaoğlu

8

Güvenlikte İleri Bakmak: Z Kuşağının Ulusal Güvenlik Algısı

Alp Cenk Arslan

11

Z Kuşağı ve Online Boykot Kültürü

Ayşe Işın Kirenci

14

Pansiyon Evlerin Misafir Çocukları

Bahadır Sancak

17

İş Dünyasında Z Kuşağı

Ceyda Nur Güneş Bayındır

21

Z Kuşağı İnançsız mı Yetiştiriyor?

Ebrar Sena Çekiç

23

•İçindekiler•

Z Kuşaaının Psikososyal Spektrumu:

Ailelerin Yapacak Bir Şeyleri Kaldı

Ertuğrul Sancak

26

Z Kuşaaı, Fandom ve Güney Kore Popüler Kültürünün

Psikososyal Açıdan İncelenmesi

Fatıma Zehra Kınık

28

İ-Nesli - Jean M. Twenge

Halide Sena Koçyiğit

31

'BoJack Horseman' Üzerinden Z Kuşaaına Dair Bir Tahlil

Denemesi

Halise Kılıçoğlu, Alican Erdem

34

Güncellenen Buhranlarımız:

Dijitalleşme Bağlamında Kuşak Çatışması

Hümevra Korkmaz

40

Z Kuşaaı ve STK'cılık

Sena Arslan

43

•Editörden•

Günümüzde siyaset, iş dünyası, sosyal medya, ekonomik durum, teknolojik gelişmeler, eğitim gibi alanlarda hangi konuyu ele alırsak alalım karşımıza çıkan yeni bir mesele var: Z kuşağı. Z kuşağının bakış açısı, hayat tarzı geçmiş jenerasyonlara göre hakikaten farklı mı? Eğer farklıysa, bu fark hızlı ve güçlü yapısal değişimlere mi yol açıyor? Bu farklılığı ve dönüşümü meydana getiren temel sebepler ne olabilir? Farklı zaman ve şartlarda doğan insanların kullandığı araç gereçlerin farklı olması mı yoksa aynı araç gereçlerle farklı şekilde ilişkiye geçilmesi mi bu farklılığı ortaya çıkarıyor? Jenerasyonlar, ellerindeki oyuncaklar değişse de çevreleri ile benzer şekilde ilişki kurmayı sürdürüyorlar mı, yoksa bu değişim onların ilişkilerini de belirliyor mu? Bu gibi sorular, odak noktadaki “yeni nesli” farklı veçhelerden anlamaya dönük çabamızı destekleyerek “Z Kuşağını Anlamak” sayısının doğmasına vesile oldu.

Bir nesli ve büyük bir toplumsal dönüşümü anlamamanın oldukça yoğun bir çaba gerektirdiğinin farkındayız. Bu sebeple, “Kimdir bu Z kuşağı?” sorusundan başlayıp “Z kuşağı da kendi içinde bir ayrışma içinde mi?” sorusunu da kapsayacak şekilde, “Yeni neslin, bir bütün olarak ortak sosyal medya kültürü ve eğlence anlayışından kaynaklı benzer siyasi refleks ve toplumsal duyarlılıklara sahip olduğu düşünülebilir mi?” gibi sorulara da temas eden geniş bir yelpazede yeni kuşağı anlamaya çalıştık. Yazarlarımız, Z kuşağı mensuplarının yalnızca sosyal medyadaki varlıklarına değil, kurumlardaki, sivil toplum kuruluşlarındaki, iş dünyasındaki tavırlarına da odaklandılar. Bu alanlarda onların ne gibi dönüşümlere önderlik ettikleri, nasıl bir ahlakî ve kültürel değişim içerisinde oldukları da değinilen meseleler arasında yer alıyor. Odak noktalarındaki çeşitlilik sayesinde her biri meseleye farklı bir boyuttan ışık tutan birbirinden kıymetli yazılarımızın siz okurlarımıza konuya dair bütüncül bir anlayış sunmasını bekliyor, sizleri yeni sayımızla başbaşa bırakıyoruz.

Bu sayıda neler var:

Abdullah Yasir Atalan & Abdullah Yusuf Kabaoğlu, Siyasete Yeni Nefes?: Z Kuşağı yazısında Z kuşağının siyasete olan yaklaşımının homojen bir bütünlük arz edip etmediği sorusu çerçevesinde, Türk siyasetini değiştirip/dönüştürme potansiyeli yönelik argümanlara eleştirel bir perspektif sunuyor.

Alp Cenk Arslan, Güvenlikte İleri Bakmak: Z Kuşağının Ulusal Güvenlik Algısı adlı yazısında genç kuşağın ulusal güvenlik algısına ve bu algının geçmiş nesillerden farkına odaklanıyor. Yazar, Z kuşağının savaş, tehdit ve güvenlik gibi kavramlarına bakışı üzerinden son neslin güvenliği bireysel

hayata yönelik tehditler üzerinden değerlendirdiği ve güvenlik sorunlarının bilgi ve teknoloji eksenine kaydığı yönünde tespitlerde bulunuyor.

Ayşe Işın Kirenci, Z Kuşağı ve Online Boykot Kültürü yazısında sosyal adalet kavramının Z kuşağı için ne ifade ettiğinden başlayarak hesap verilebilirliği artırma ve kritik bir söylem oluşturma aracı olarak kullanılan boykot kültürünün diğer bir deyişle “hesap vermeye çağırmanın” yeni neslin siyaset ve adalet anlayışının bir parçası olarak yükselişini inceliyor.

Bahadır Sancak, Pansiyon Evlerin Misafir Çocukları isimli yazısında teknoloji ve dijitalleşmenin evlerdeki yansımaları üzerinden genç kuşağın kurucu özelliklerinin ve kuşaklararası iletişimsizlik dinamiklerinin anlaşılmasına ışık tutuyor. Son neslin hayatla kurduğu bağın fiziksel dünyayla ilişkileri çerçevesinde ele alındığı yazıda kuşak mensuplarının karakter gelişimi ve toplum inşa etmelerine dair önemli tespitler yer alıyor.

Ceyda Nur Bayındır, İş Dünyasında Z Kuşağı yazısında Z kuşağının beyaz yakalılar olarak hangi noktalarda Y kuşağından ayrıştığını, pandemiyle beraber daha da hızlanan dijitalleşmenin getirdiği adaptasyon farklılıklarını ve burada yeni kuşağın nerede durduğu konularını ele alıyor. Z kuşağının iş dünyasında hem müşteri hem de oyuncu olarak özgül bir ağırlığa sahip olduğunu vurgulayan yazar, iş dünyasındaki gelişmeleri ve yükselen trendleri yeni jenerasyonun beklenti ve davranışları üzerinden analiz ediyor.

Ebrar Sena Çekiç, Z Kuşağı İnançsız Mı Yetiştiriyor? başlıklı yazısında yeni nesille beraber değişen “din” algısını ve bunun pratik yansımalarını kuşaklar arası bir değişim zinciri içerisinde inceliyor. İnançsızlığın ve bunu dile getirme ihtiyacının yeni nesille beraber yükselişe geçtiğinin altını çizen yazar bu durumun muhtemel sebepleri üzerinde durarak nesiller arası din pratikleri aktarımındaki kopukluktan doğan sorulara alternatif cevaplar sunuyor.

Ertuğrul Sancak, Z Kuşağının Psikososyal Spektrumu yazısında nesiller arası kuşak farkı ve gittikçe keskinleşen kopukluktan yola çıkarak son neslin psikososyal anlamda anlaşılmasına yönelik bir değerlendirme sunuyor. Ailelerin bu kopuklukta nasıl bir rolü olduğu, genç neslin beklentileri ve aradaki ilişkisizliğin genç nesle yansımalarının ele alındığı yazıda kuşakların bu anlaşmazlığın üstesinden nasıl gelebileceğine dair gözlemlere de yer veriliyor.

Fatma Zehra Kınık, Z Kuşağı, Fandom ve Güney Kore Popüler Kültürünün Psikososyal Açından İncelenmesi isimli yazısında genç nesil arasında hızla yükselen K-pop dalgası üzerinden fandom ve hayran kültürüne olan irtibatın altında yatan psikososyal süreçleri ele alıyor. Temelde K-pop’a ilgi duyan gençleri anlamayı hedefleyen yazı, K-pop’un ne olduğu, nasıl Z kuşağını bu denli etkisi altına aldığı, kimlik algısı ve sosyal ilişkiler üze-

rinde ne tür değişimlere sebep olduğu konularını inceliyor.

Halide Sena Koçyiğit, İ-Nesli: Bugünün ‘Süper Bağlantılı’ Gençleri Neden Bu Kadar Duyarsız, Hoşgörülü ama Daha Mutsuz ve Erişkin Olmaya Hiç Hazır Değil? İsimli yazısında Jean M. Twenge’in aynı başlıklı kitabının bir değerlendirmesini sunuyor. Twenge kitabında Z kuşayı dediğimiz nesil gerçekten diğer kuşaklardan farklı mı, farklıysa bu neden kaynaklanıyor ve sonucunda nasıl bir dünya bekliyor gibi soruları ele alarak Z kuşayına dair önemli tespitlerde bulunuyor. Bu tespitleri eleştirel bir bakışla inceleyen yazar, Twenge’in bahsi geçen argümanlarından yola çıkarak günümüz kuşak tartışmalarına ve yeni neslin psikolojik ve varoluşsal açılardan anlaşılmasına önemli katkılarda bulunuyor.

Halise Kılıçoğlu & Alican Erdem Bojack Horseman Üzerinden Z Kuşayına Dair Bir Tahlil Denemesi başlıklı yazısında aynı isimli Netflix dizisinden yola çıkarak “hissizleşme” ve “destigmizasyon” kavramları üzerinden Z kuşayının hayata bakışını tahlil ediyor. Yazı, hissizleşme olgusu üzerinden bireyin kimliğini sınırlamaya ve en son anlamsızlık çıkmazına iten etiketleri ve bunların ürettiği hayatın anlamsızlığını örtme reflekslerini BoJack Horseman dizisinden metaforik bir anlatımla ele alıyor.

Hümeyra Korkmaz, Güncellenen Buhranlarımız: Dijitalleşme Bağlamında Kuşak Çatışması başlıklı yazısında insanın varoluşundan bu yana bağlam değişikliklerine uğrayarak güncellediği buhranlardan biri olan kuşak çatışması konusunu ele alıyor. Kuşak nedir, kuşaklar hangi özellikleri taşıyor, kuşak çatışması nedir, kuşak çatışmasının kaynakları nelerdir gibi temel soruları irdeleyen yazı bu soruları dijitalleşme süreci/bağlamı ve bu süreçle olan ilişki üzerinden inceliyor.

Sena Arslan, Z Kuşayı ve STK’cılık yazısında yeni neslin gönüllülük pratikleri üzerinden Sivil Toplum Kuruluşlarıyla olan ilişkilerini ve bu kurumlar üzerindeki etkilerini değerlendiriyor. Z kuşayının uzun soluklu bağ gerektirmeyen, hızlı, görünür, güncelin peşinde olan ve sosyal medyayı etkili bir araç olarak faaliyetlerin temel bir parçası haline getiren bir anlayışla STK’cılık faaliyetlerini dönüştürmelerini ele alan yazıda bu dönüşümün dinamikleri ve yönüne dair tespitler yer alıyor.

Keyifli okumalar dileriz.

Yayın Kurulu adına,

Ahmet Utku Akbıyık, Betül Demirel, Saadet Taşyürek

Siyasete Yeni Nefes?: Z Kuşağı

Abdullah Yasir Atalan,
Abdullah Yusuf Kabaoğlu

Z kuşağının Türkiye siyasetinde yaratacağı etkiler, yaklaşan 2023 seçimleri ile son zamanlarda hem medyanın hem de siyasilerin gündemini meşgul etmeye başladı. Partilerin gençlik politikaları geliştirmek üzere ciddi kadrolar oluşturduğu söylentileri, siyasilerin söylemlerinde gittikçe kendini daha da belirginleşen gençlik vurgusu, artık liderlerin rutininin bir parçası hâline gelen gençlerle buluşmaları, sosyal medya hesaplarını domine etmeye başlayan gençlik jargonu ile bu durum iyiden iyiye gözle görünür bir hâl almakta.

Şüphesiz, bu durumun altında Z kuşağının geleneksel Türk seçmeninden sosyo-kültürel bakımdan oldukça ayrıştığı ve siyasetin yörüngesini değiştireceğine dair inancın yattığı söylenebilir. Nitekim, yetişme çağı dijitalleşme ve global market ekonomisine entegrasyonun tavan yaptığı 2000'ler Türkiyesine tesadüf etmiş, seleflerinden radikal derecede farklı bir sosyalleşme serüveni geçiren bu jenerasyonun Türk siyasetinde Inglehart'ın deyimiyile "post-materyalist bir moment" yaratması beklenebilir. Fakat, ne kadar makul olursa olsun, bu beklentinin gerçeklikte karşılık bulup bulmadığı apayrı bir soru işaretidir ve müstakil olarak olgu ve gözlemler ışığında sorgulanmaya muhtaçtır. Bu yazıda, Z kuşağı olarak nitelenen 17-22 yaş arasındaki genç jenerasyonun Türk siyasetini değiştirip/dönüştürme potansiyeli, birtakım kamuoyu araştırmaları ve bu kitleye mal olmuş, göz önündeki figürlerin davranışları vasıtasıyla incelenecektir.

Ne kadar Homojen?

Z kuşağının önümüzdeki seçimde siyasetin rotasını belirleyeceğine¹ dair en büyük varsayım, bu kuşağın yekpare bir siyasal grup gibi hareket edeceği düşüncesine dayanmaktadır. Bu varsayımın bir gerçeklik olarak algılanmasındaki başlıca sorumluluğu, medyanın meseleye ente-

lektüel ciddiyetten yoksun yaklaşımına yüklemek yanlış olmayacaktır. Medyada yer alan analizlere göz attığımızda medyanın Z kuşağının ne derece tekil bir aktör olduğuna dair ciddiye bir muhasebeye yer vermediği, ve bu kuşağın doğrudan birkaç sıfat ile tanımlandığı yekpare bir resmi ile karşılaşılıyor: "Z kuşağı ideolojisizdir.", "Onlar apolitikler.", "Eski siyasetin dilinden sıkıldılar.", "Cinsiyet, dil, etnisite gibi kalıplara sığmıyorlar.", "Muhatap alınmak istiyorlar.", "Ailelerinden etkilenmiyorlar." Ne var ki, bu ve benzeri genellemelerin gerçek manada Z kuşağı olarak adlandırdığımız jenerasyonun tanımlamakta ne derece geçerli olduğuna dair herhangi somut bir veri sunulmamaktadır. Çoğunlukla anekdotal gözlemlerin ürünü olduğu düşünülürse, tüm bu tespitlerin sunmuş olduğu yekpare Z kuşağı resminin gerçekçiliği büyük bir soru işaretidir.

Z kuşağının homojen bir bütün şeklinde davranacağı algısının bu kadar kolayca benimsenmesinin ardında bu jenerasyonun iktidarı yerinden edeceği kanaatine dayanan güdülenmiş akıl yürütme (motivated reasoning) yatmaktadır. Şu sıralar sokak röportajlarında sıkça karşılaştığımız dönemin sembolü hâine gelmiş Z kuşağı ve orta-yüksek yaş grubu arasında geçen "Çıkar, akıllı telefonunu göster!" diyalogu üzerinden yapılan bu analizler özellikle muhalif kesimler tarafından sıkça dillendirilmekte. Benzer şekilde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Youtube'da canlı yayımlanan bir videosunu yüz binlerce "dislike" ettiği söylenen Z kuşağının 'son model' kolektif eylem tarzı, birçok kişiyi ilgili kuşağın gümbür gümbür geldiği düşüncesine sevk etmektedir. Bu tip örnekler üzerinden bir kuşağın gümbür gümbür² geldiğine yönelik iddiaların savunulması güç birçok varsayım barındırdığını görmek zor olmasa gerek. Bu tip örneklerde karşılaştığımız Z kuşağı portresi istatistikte seçim yanlılığı (selection bias) olarak adlandırılan, popülasyonu temsiliyet gücünden yoksun örneklemelerin ürünü olabilir. Bilhassa sokak rö-

portajlarının gerçekleştiği büyük şehirlerdeki genç nüfus ve aktif internet kullanıcıları nezdinde muhalif partilerinin genele kıyasla daha yüksek destek bulması seçim yanlılığı ihtimalini oldukça güçlendirmektedir. Nitekim yakın zamanda yayımlanan bir araştırmanın sonuçlarına göre Z kuşağı tek bir siyasal eğilime sahip olmamakla beraber ailelerinin siyasal eğilimlerinden de manalı bir şekilde ayrılmıyor.³ Benzer şekilde Metropoll araştırma şirketinin yayımladığı Z kuşağı raporu,⁴ gençler arasında da Adalet ve Kalkınma Partisinin hâlâ birinci parti olduğunu gösteriyor.

Ne kadar Yenilikçi?

Z kuşağının homojen bir bütün teşkil ettiği varsayımı üstünde yükselen en yaygın kanaatlerden biri de bu jenerasyonun siyasete yeni bir enerji getireceğine olan inançtır. Homojenlik sorunsalı bir anlık parantez içine alınacak olursa, Z kuşağı ile özdeşleşmiş figürlere odaklanarak bu inancın gerçekte ne derecede karşılık bulduğu incelenebilir. Bu maksatla, Z kuşağına yapışan apolitiklik imajının yıkılmasında önemli bir rol oynayan, bir süre evvel düzenlediği röportajlarında muhalefet liderleriyle Z kuşağını buluşturan Jahrein'i Weberci anlamda bir ideal tip (ideal type) olarak ele alacak olursak, Z kuşağının Türk siyasetine getireceği düşünülen yenilikçi enerjiye bir nebze temkinle yaklaşmamız yerinde olacaktır.

Jahrein'in röportajlarında en dikkat çeken kısım muhataplarına sorduğu son derece dobra kimlik sorularıydı. Kendince siyasetçi kurnazlığına mahal vermemek adına, konuklarına: "Net cevap istiyorum, Atatürkçü müsünüz?", "LGBTİ destekçisi misiniz?", "Liberal misiniz?" gibi sorular yöneltmekteydi. Siyasi ve sosyal meselelere yönelik sloganlara indirgenmiş, sofistikasyondan uzak bu yaklaşımın Türk siyasetinin geleceği için ne gibi bir yenilik vadettiği oldukça büyük bir soru işaretidir. Son elli yılını "Sağcı", "Solcu", "Bölücü", "İrticacı" gibi olumlu veya olumsuz anlamlarla yüklü, ne idüğü belirsiz yaftalar üzerine içi boş kavga ve tartışmalarla heba etmiş bir ülkede, bu kavramları yenileriyle ikame ederek aynı sloganik tarzı sürdürmenin, siyasete yeni bir enerji katacağını beklemek yersizdir. Bu bakımdan, bu tarzı benimsediği ölçüde, Z kuşağının geleneksel Türk siyasetinin gark olduğu kısır düzlemi dönüştürüp değiştirmekten ziyade, aynı öze sadık kalarak farklı biçimde sürdürme vaadinde olduğu söylenebilir. Siyasetçilerin bu kimlik dayatmalarını muhatap almaları ise bu sürekliliği yalnızca daha meşru kılmaktadır.

Siyasete yönelik bu sığ yaklaşımın Jahrein'in şahsında, somut meselelerde iz düşümünü görmek de mümkün. Bir yandan Türk gençliğinde gittikçe zemin kazanan sosyal ve siyasal özgürlükler, çoğulculuk, çok seslilik gibi arzuları dillendirirken, diğer yandan Arapların tamamını

soysuz ilan edip koltuğu uğruna halkına her türlü zulmü reva gören Beşar Esed gibi eli kanlı bir diktatöre övgüler düzmekte⁵ herhangi bir beis görmemektedir. Benzer şekilde, devletin toplum üzerindeki regülatif güçlerinin sınırlandırılmasını telkin etmesinin hemen akabinde, bütün dinî cemaat yurtlarını kafes olarak yaftalayıp kayıtsız şartsız kapatılması gerektiğini öne sürebilmektedir. Bu bulanık psikoloji, Jahrein'in şahsında somutlaştığı şekliyle Z kuşağının, Türk siyasetine yeni bir anlam haritası sunmaktan ziyade hâlihazırdaki sığılık ve kafa karışıklıklarını idame ettireceğine işaret etmektedir.

Bunun yanında Z kuşağına dair beklentiler ile gerçekler arasındaki bu uyumsuzluğun siyasilerin bu yaş grubuna yaklaşımında da birtakım çelişiklere yol açtığı gözlemlenebilir. Neredeyse herkes tarafından yenilikçi ruhu sebebiyle övülen bu jenerasyona ulaşmakta Jahrein gibi duruşunda Türk siyasetinin patolojilerini barındıran bir figüre alternatif bulunamaması, siyasilerin de Z kuşağı konusunda kafalarının epey karışık olduğunu göstermektedir. Bu alternatifsizlik homojen Z kuşağı algısını beslemenin yanı sıra Z kuşağını olabilecek en sathi şekilde genelleştirme ile sonuçlanmaktadır.

Sonuç Yerine

İçinde yetiştiği şartlar düşünüldüğünde, Z kuşağının Türk Siyasetine yeni bir nefes getirme potansiyelinden bahsedilebilir. Nitekim üst jenerasyonlara göre daha özgür, dünyaya çok daha entegre bir sosyalleşme süreci geçirmiş bu neslin siyasete çok daha cesur teklifler getirmesi, 'terör' ve 'dış mihraklar' gibi paranoyaların ötesine geçerek daha akıselim bir siyaset tarzı sunması beklenebilir. Bir diğer ifade ile Z kuşağı, geçmiş kaygılar üzerine bina edilen bu siyaset dilinin yeniden dinamik bir hâl alması için bir imkân sağlayabilir. Nitekim bu kuşağın halka temas eden gerçekçi sorunları (işsizlik, ekonomi) gündeme getirme kapasitesi diğer kuşaklardan daha yüksektir. Fakat yazı boyunca ifade

edildiği üzere, özellikle siyaset ve medyanın Z kuşağını tektipleştirecek yaklaşımları ve bu kuşağa atfedilen kimlik dayatmaları sebebiyle Z kuşağında bu iyimser beklentilerin somutlaştığına dair bir alamet bulmak güçtür. Eldeki veriler, bu kuşağın siyasal anlamda henüz bir bütünlük arz etmekten uzak ve Türk siyasetinin geleneksel patolojilerinden pek de beri olmadığına işaret etmektedir.

Abdullah Yasir Atalan, Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun oldu. Yüksek lisansını King's College London Ortadoğu Çalışmaları bölümünde tamamladı. Şu anda American Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi doktorası yapıyor.

Abdullah Yusuf Kabaoğlu, Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ile Tarih bölümlerinden mezun oldu. Halihazırda Georgia Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi alanında doktora çalışmasını sürdürmektedir. Uluslararası siyaset, uluslararası güvenlik, nükleer strateji ve ittifak siyaseti alanlarında uzmanlaşmaktadır.

1. <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/gezici-arastirma-merkezi-baskani-murat-gezici-sozcuye-acikladi-turkiyenin-kaderi-z-kusaginin-elinde-5867771/>

2. <https://www.krttv.com.tr/siyaset/chp-li-kadigil-z-kusagi-gumbur-gumbur-geliyor-korkun-onlardan-h40020.html>

3. <http://www.teamarastirma.com/wp-content/uploads/2021/07/Gen%C3%A7lerin-Siyaset-Alg%C4%B1s%C4%B1-ve-Siyasetten-Beklentileri.TEAM-2021.pdf>

4. <https://www.indyturk.com/node/391111/t%C3%BCrkiye-87yeden-sesler/bir-siyasi-fenomen-z-ku%C5%9Fa%C4%9F%C4%B1na-bak%C4%B1%C5%9F>

5. <https://twitter.com/jahreindota/status/1477350249547001858>

Güvenlikte İleri Bakmak: Z Kuşağının Ulusal Güvenlik Algısı

Alp Cenk Arslan

Kuşak çalışmaları, uzun yıllardır odaklanılan bir sosyoloji alanı. Çağımızın komplike yapısı ve yakın geleceğin öngörülebilmesinin dahi giderek zorlaşması, medya ve akademi çevrelerini günümüzdeki genç kuşağı daha fazla incelemeye itmiş gibi görünüyor. Bu kuşak artık küresel pazarlama diline pelesenk olmuş bir ifadeyle anılıyor: Z kuşağı.

Türkiye’de görevli genç bir savcının sosyal medya platformu TikTok’tan yarı çıplak şekilde spor videoları yakın zamanda paylaşması, kamuda çalışan doktorlardan öğretmenlere kadar alışlagelmiş kamu personeli imajı dışındaki birçok fenomenin ortaya çıkışı Z kuşağını ister istemez kamusal ekseninde değerlendirmemizi zorunlu kılıyor. Bu kuşağın ilk üyeleri artık eğitim hayatından çıkarak çalışma hayatına adım atıyor. Diğer yandan özellikle akademik bir çalışma alanı olan güvenlik araştırmalarıyla iştigal edenlerin sorduğu en önemli sorulardan biri ise tartışmayı şu noktada yoğunlaştırıyor: Z kuşağı ulusal güvenliğe nasıl bakıyor?

Herhangi bir konuda algı üzerine yazılan bir yazının şüphesiz belirli bir ölçüme dayandırılması gerekir. Aksi takdirde yapılacak yorumların spekülasyon içermesi kaçınılmaz. Ancak dünya akademik literatüründe yer alan ve araştırma kurumlarının Z kuşağı üzerine yaptığı çalışmalar üç aşağı beş yukarı bu genç ve dinamik kuşağın karakteristiğini ortaya koyan bir durumda. Diğer yandan Z kuşağına mensup yaş aralığındaki gençlerin coğrafya ve ekonomik kaynaklara erişim fark etmeksizin yekpare bir sosyoloji olarak kabul edilmesi tartışılan bir nokta. Bu noktada Türkiye’den bir kuşak araştırmacısı ve danışmanı olan Evrim Kuran’ın savları değerli. Kuran da İstanbul’un yoksul semtindeki bir gençle kaynaklara erişimi kolay bir gencin eşit değerlendirilemeyeceğini söylüyor. Ancak Kuran, bu farklılıklara rağmen bu kuşaktaki gençlerin azımsanamayacak şekilde ortak özelliklere sahip olduğunu da vurguluyor.¹

Dünya literatürü incelendiğinde Z kuşağı üzerine yapılan çalışmaların ekseriyetinin dijital teknolojilerin kullanımı ve çalışma hayatı üzerine odaklandığı görülüyor. Güvenlik alanıyla ilgili özellikle Amerika Birleşik Devletleri

(ABD) merkezli araştırmalarda ise yine bu yeni kuşağın kamu güvenliği alanındaki istihdamıyla ilgili güncel veriler sorgulanıyor.²

Kuşak Teorisi ve Z Kuşağını Tanımlamak

Z kuşağının ulusal güvenlik kavramına bakışını sorgulamadan önce kuşak teorisi ve bu kuşağın temel karakteristiğine odaklanmak gerekiyor. Esasen toplumun belirli zaman dilimlerinde, belirli özellikler gösteren kuşaklar ekseninde okunması geçmişten beri süregelen bir durum. Kuşakların karakterini belirleyen faktörler ise küresel gelişmelerle ve kendi dönemlerinin sosyal ve siyasal şartlarıyla bağlantılı. Diğer yandan bu yazının konusu olan kuşakların ulusal güvenlik algısı da, yine kuşakların içinde bulunduğu şartlarla birebir ilintili. Örneğin, 1946 ve 1964 yılları arasında doğan “baby boomers” ya da “bebek patlaması” kuşağı savaş sonrası dünyadaki nüfus

artışıyla ilintili bir kavramsallaştırma. Bu kuşağın ulusal güvenlik noktasında endişeleri savaş sonrası dönemin getirdiği iktisadi kaygılar tarafından şekilleniyordu.³ 1965 sonrası doğan X kuşağı ve 1981 sonrası dünyaya gelen Y kuşağının da kendi dönemlerinin sosyal ve siyasal etkileri üzerinden hayatlarını kurguladıkları ve dünyayı bu şartlar çerçevesinde algıladıkları varsayılabilir. Örneğin, X kuşağı apolitik olmasına rağmen kural tanımazlığıyla biliniyor ve güvenlik meselelerine rasyonaliteden azade bir şekilde daha isyankâr bir şekilde bakıyor. Z kuşağı ise kabaca 1995 ve 2010 yılları arasında doğan bir kesime denk geliyor.

Bebek patlaması kuşağına mensup kitlelerin 2. Dünya Savaşı sonrası bir ortamda yetişmesi dünyada insan hakları, radyo ve televizyon gibi kavramların yayılmasına şahit olmalarını beraberinde getirdi. Bu durum, ilgili kuşağın politik bir motivasyona sahip olmasına yol açtı. Sonraki kuşak olan X kuşağı ise toplumsal meseleler hakkında daha duyarlı ve teknolojik yenilikleri benimsemeye karşı bir önceki kuşaktan daha apolitik bir tavra sahip oldu. Şüphesiz X kuşağının kamusal alanda yer aldığı yıllar olan 1980 ve 1990'ların önce rasyonel iktisadi sistemin küreselleştiği sonrasında ise ABD merkezli bir dünya düzeninin billurlaştığı bir döneme denk gelmesinin bu durumda payı büyüktü. Pazarlama dünyasının Z kuşağından önceki göz bebeği olan Y kuşağı ise dünya algısını bir önceki kuşağın kendisini daha teknolojik ve bireyci bir şekilde yetiştirmesinin sonucu olarak kurguladı. Teknolojinin mobilleştiği ve yüksek teknolojinin yeni ideal olduğu bir ortamda yetişen Y kuşağı apolitizasyondan arınmasına rağmen artık rasyonel olanı tercih eden bir duruş sergiledi.

Toplumsallığa Farklı Bir Bakış

1980'lerden beri devam eden bireyselleşme, sekülerleşme ve rasyonelleşme trendinin son uğrak noktası ise Z kuşağı oldu.⁴ Daha rasyonel, daha seküler ve daha bireysel olarak konumlandırılan Z kuşağını kendinden önceki kuşaktan ayıran birkaç önemli nokta var. Bunlardan ilki bu kuşağın tamamıyla dijital bir yaşam tarzının içine doğması. Bir diğeri ise kendinden önceki kuşaklardan farklı olarak daha girişimci ve inisiyatif alan bir karakter sergilemesi.⁵ Son olarak bireyselleşmenin bir sonucu olan daha esnek toplumsal yapıların içinde yaşama arzusu. Bu son karakter özelliği çalışma hayatından siyasal bakış açısına kadar Z kuşağının pek çok meseledeki duruşunu tanımlar nitelikte. Z kuşağının daha yalnız ancak – özellikle dijital alanda örgütlenen – alt kültür kümelerine daha çok bağlanan, fakat esnek bir bağlılığı arzulayan yapısı birçok araştırmancının ortak sonucu olarak ortaya çıkıyor. Z kuşağının yetişme şartlarına dair sosyo-politik bir başka durum ise yıllarca süregelen bir parasal genişleme döneminde büyüyen bu gençlerin özellikle son yılların getirdiği küresel ölçekli yüksek enflasyon ve COVID-19 gibi olgularla büyük bir şoka uğruyor olması. Bu gerçeklik önümüzdeki yıllarda derin sosyolojik krizlere yol açabilecek nitelikte.

Güvenliğin Doğası ve Z Kuşağının Algısı

Bir akademik düşünce ve yazın alanı olan güvenlik çalışmaları kendi tanımlamalarıyla birlikte gelişmiş bir alan. Güvenlik kavramıyla ilgili en açıklayıcı unsurlar ise “Tehdit nedir?” ve “Neyi korumalıyız?” sorularının

yanıtlarında netlik kazanır. Uluslararası ilişkiler teorileri, bu sorulara verilen yanıtlar neticesinde farklılaşır ve yakınlaşır. Diğer yandan bir kitlenin güvenlik algısının gözlemlenebilmesi veya ölçülebilmesi de kitleye bu soruların sorulmasıyla sağlanabilir. Bu noktada Z kuşağı üzerine yapılan çalışmalar bu kuşağın güvenlik ve ulusal güvenlik gibi kavramlara bakış açısının yukarıda bahsi geçen sosyo-politik tutumdan azade olmadığını ortaya koyuyor.⁶

Ortaya çıkan sonuçlar birkaç noktada derlenebilir. Bunlardan ilki Z kuşağının tehdit kavramını öncelikli olarak kendi bireyselleğine yönelik algılaması. Ona göre bireyin kendi güvenliği ulusal güvenlikten önce geliyor. Elbette, güvenliğe ben merkezli bir yaklaşım kolektif bir güvenliğin olmaması gerektiği anlamına gelmiyor. Bu durum ulusal güvenlik için önce bireyin güvenliğinin sağlanmasının bir ön koşul olduğu şeklinde özetlenebilir.

Gençlerin güvenliğe bakışındaki bir diğer unsur ise bilgi alma pratikleriyle yakından ilgili. Z kuşağının dijital mecralar üzerinden haber alma ve öğrenme alışkanlıkları ulusal güvenlikle ilgili gelişmeleri değerlendirme noktasında da bir fark yaratıyor. Devletlerin ulusal güvenlikle ilgili söylemlerinin inka ediciliği Z kuşağının birkaç dakikalık internet araştırması sonucu edindiği bilgilerle sınırlı. Böylece gençler tehdidin boyutu ve kapsamıyla ilgili bir fikre varabiliyor. Bu durum güvenlikle ilgili geleneksel propaganda tekniklerinin işlevsizleşmesine, ancak daha da önemlisi sosyal medya merkezli yeni propaganda tekniklerinin ortaya çıkışına yol açıyor.

Son olarak Z kuşağı tehdit kavramını bireyselin ötesinde toplumsal veya küresel ölçekte Son olarak Z kuşağı tehdit kavramını bireyselin ötesinde toplumsal veya küresel ölçekte değerlendirdiğinde geleneksel tehdit tanımlamalarının dışında algılayışlara sahip. Yeni kuşak gençler bilimsel gelişmenin siyasal düşünceden azade bir alan olarak popülerleşmesiyle bağlantılı şekilde iklim krizi ve doğal afetleri daha öncelikli tehditler olarak görüyor.⁷ Diğer yandan 2000'lerin başından bu yana giderek öne çıkan hak ve özgürlük savunucusu söylemler ve yeni toplumsal hareketlerin bu doğrultuda evrilmesiyle birlikte, yeni kuşak hak ve özgürlükleri de güvenlik anlamında korunması gereken bir noktada görüyor ve önceliyor. Z kuşağının bir diğer tehdit önceliği ise veri gizliliğine yönelik saldırılar olarak öne çıkıyor.⁸ Z kuşağının bir diğer tehdit önceliği ise veri gizliliğine yönelik saldırılar olarak öne çıkıyor.⁹

Sonuç Yerine

Dünyanın 21. yüzyıla girerken yaşadığı en önemli gelişmeler düşünüldüğünde, akla şüphesiz El Kaide'nin 11 Eylül saldırıları ve ABD öncülüğünde Afganistan ve Irak'a müdahaleyle birlikte Facebook, Youtube ve Twit-

ter gibi web platformlarının yükselişi gelir. Küresel ve ulusal güvenliğin yeniden tanımlandığı gelişmelerin son iki yüzyılın en hızlı teknolojik inovasyonu ile birlikte ilerleyişine şaşırılmaması gerekiyor. Bu gelişmeler gölgesinde yetişen genç kuşak, bir önceki kuşaklara benzer şekilde hem kendi sosyo-politik koşullarının ürünü hem de bu koşullara tepki duyuyor. Bu koşulların en çok öne çıkanları ise enformasyona ulaşmadaki kolaylık ve toplumsallığın ağ temelli bir şekilde kurgulanması. Eğitim hayatını yavaş yavaş tamamlayan ve kamusal alanda daha çok gözle görünür hâle gelen Z kuşağının geleneksel ezberleri bozan bir kuşak olduğunu unutmamalı. Bu gelecekte yeni sürprizlerle karşılaşacağımız anlamına geliyor.

Alp Cenk Arslan, Polis Akademisi, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi dalında doktora adaydır. Yüksek lisans eğitimini aynı kurumda "Intelligence Analysis: Reproduction of Information" başlıklı teziyle tamamlamıştır. İstihbarat teorisi, kamu güvenliği ve stratejik iletişim alanlarında çalışmalar yürütmektedir. İstanbul Bilgi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve TV Haberciliği bölümlerinden mezundur.

1. Kuran, E. (2021). Z - Bir Kuşağı Anlamak. Mundi Kitap.
2. <https://inkstickmedia.com/preparing-for-gen-z-to-enter-the-national-security-community/>
3. Martineau, M. (2018). Millennials worry less about national security than baby boomers do - for now. RAND. <https://www.rand.org/blog/articles/2018/06/millennials-worry-less-about-national-security.html>
4. White, J. E. (2017). Meet Generation Z: Understanding and Reaching the New Post-Christian World. Baker Books.
5. Sawyer, Ann. (2021). How business and education can help generation z reframe the future. Ey.com. https://www.ey.com/en_gl/corporate-responsibility/how-business-and-education-can-help-gen-z-reframe-the-future
6. Horschig, Doreen. (2020). Gen Z is worried about more than just climate change. Inkstickmedia.com. <https://inkstickmedia.com/gen-z-is-worried-about-more-than-just-climate-change/>
7. Tyson, A.; Brian, K.; Funk, C. (2021). Gen z millennials stand out for climate change activism social media engagement with issue. Pewresearch.org. <https://www.pewresearch.org/science/2021/05/26/gen-z-millennials-stand-out-for-climate-change-activism-social-media-engagement-with-issue/>
8. Posard, M.; Kavanagh, J.; Edwards, K.; Efron, S. 2018. Millennial Perceptions of Security. RAND. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2571.html
9. <https://www.wundermanthompson.com/insight/the-private-life-of-generation-z>

Z Kuşağı ve Online Boykot Kültürü •

Ayşe Işın Kirenci

Z kuşağının sosyal medya ile yakın ilişkisi, onları sosyal medyada popülerleşen akımların ana öznelere hâline getirmekte. OC&C'nin Z kuşağı üzerine hazırladığı rapora göre, sosyal adalet, etik ve sosyal sorumluluk Z kuşağı için en önemli konular arasında yer almakta.¹ Deloitte'nin 2021 anket çalışmasına göre ise Z ve Y kuşağının toplumsal değişim ve hesap verilebilirliğin artmasına yönelik talepleri belirtilmektedir.² Z kuşağının, sosyal medyada tutarlı bir tavır sergilemeyen, adalet ve etik duygularına ters düşen kişileri eleştirmesi, hesap vermeye çağırması, boykot etmesi ya da toplumsal olarak ayıplaması (cancel culture) ise güncel bir tartışma konusu oluşturmaktadır. "Cancel culture", kimisine göre bir cezalandırma, baskılama ve sansürleme yöntemi, kimisine göre ise bir tür hesap vermeye çağırma. Amerikan halkının %49'u "cancel culture" kavramını hesap vermeye çağırma (callout) ile, %14'ü ise sansür ile eş tutmakta.³ Bu davranış biçimine Z kuşağını ne gibi faktörlerin çektiği, boykot kültürü ile kuşaklararası gerilimin nasıl ifade edildiği ve bu durumun sosyal medya kültürü üzerinden nasıl okunabileceği bu tartışmaya katkı sunan meselelerdir. Online Boykot Kültürü, sosyal medyayı en çok kullanan nesil olma özelliği taşıyan Z kuşağını da içine alan bir tartışma konusu oluşturmaktadır. Sosyal medyada toplu hareket edip eleştirilerini yönelten bir grup insan, ifade

özgürlüğünü mü kullanmakta, bir tweetinden ötürü bir insanın tüm hayatını mı cezalandırmakta, jenerasyonlar arası gerilimi mi beslemekte, yoksa akran baskısı ile günlük hayatta yapmayacağı eleştirileri mi yapmakta? Z kuşağının sosyal medyadaki davranışları yukarıda sıralanan çeşitli kategorilerin içinde sınıflandırılabilir. Bu yazı, hangi kategorinin sosyal medyadaki boykotları açıklayabileceğinden ziyade, olası senaryoları sıralamaktadır.

Kuşaklararası yapılan bir anket çalışmasına göre ise Z kuşağından katılımcıların %19'unun herhangi birini boykot etmeye kalkıştığı ve bunların da 5'te 1'inin başarılı olduğu belirtilmiştir. Başka bir çalışmaya göre ise katılımcıların %32,4'ü meşhur biri, hak ettiğinde ona hesap sorabileceklerini ifade etmiştir.⁴ %21,4'ü ise açık olarak eleştirilen bir ünlüyü takip etmeyi bıraktıklarını söylemiştir. Yapılan hatadan dolayı ayıplanan isimlerin affedilmemesi ya da yapılan hatanın geri dönüşünün olmaması de bu tavrın belirleyici özelliklerdendir. Bu davranışın genel bir örneği olarak, #isoverparty⁵ gibi hashtag'lerle ünlü isimlerin sosyal medya üzerinden bir günde hedef gösterilerek boykot edildiği görülmektedir. Ünlü isimler, geçmişte yaptıkları bir davranışlarıyla bile güncel olarak boykot edilebilmektedir. Bugün sahip olunan ya da yaygınlaşan değerlerle, geçmişe dönüp o zamanın ürettiklerini yargılamak ise "bugüncülük (presentism)" kavramıyla ifade edilmektedir.

Anket çalışmalarına ve verilen arka plana ek olarak, bir insanın geçmişte gerçekleştirdiği oldukça beğeni toplayan işlerinin, güncel olarak ifade ettiği ancak eleştiri nesnesi hâline gelmiş düşünceleriyle nasıl silindiği, sosyal medya üzerinden verilebilecek pek çok farklı örnekle somutlaştırılabilir. J. K. Rowling'in, biyolojik cinsiyet kavramının silinmesine karşı attığı tweet'leri üzerinden boykot edilmesi örnek verilebilir. Daha sonra ise kadın kılığına bürünen bir erkek seri katili anlattığı yeni çıkan romanı üzerine #RIPJKRowling⁶ hastag'i ile bu boykot devam ettirilir. Bunun üzerine bir kitap festivalinde Harry Potter temalı bir etkinliğin iptal edilmesi de sosyal medya üzerinden başlayan bu boykotun geldiği noktayı göstermektedir. Bu örnek bize boykotun bir insanın tüm ömrünü ya da yaptıklarını içine alabilecek kadar geniş olabileceğini göstermekte. Sosyal med-

ya mecralarında söylenen tek bir sözün gücüne, onun yayılma ve tepki çekme hızına işaret etmekte. Bir başka deyişle, boykotun herhangi bir mekânsal ya da zamansal sınırının olup olmadığı sorusunu geride bırakmakta. Sosyal medyada atılan tweet'lere karşı başlayan bu tepki, yalnızca bu mecrada kalmamakta.

Sosyal medya ile kolaylaşan boykotlara, nefret söylemine ya da linçleme girişimlerine karşı nasıl bir tepki ya da yaklaşımın gerekli görülebileceği tartışılabilir. Sosyal medya literatüründe, "counter speech" in, yani karşı söylem oluşturmanın, özellikle ünlü ya da fenomen isimlerden gelen karşı söylemlerin öneminden bahsedilmekte. Bu şekilde linçlemelerin ve nefret söylemlerinin görünürlüğünün azaltılacağı öngörülmekte. J. K. Rowling'in boykot kültürünü eleştirdiği açık mektubuna, Noam Chomsky gibi ünlü isimlerin imza atarak destek olması ve bu desteğin sosyal medyada yayılması buna bir örnek olarak gösterilebilir.

Tek bir ismin hedef gösterilmesinden ziyade, bir grubun hedef gösterildiği örnekler de mevcuttur. Z kuşağının, boomer'lara⁷ bir tepki olarak sosyal medyada başlattığı ve oldukça popülerleşen "OK boomer"⁸ hasthag'i de bu tepkiselliğin grup bazlı örneğini bize sunmakta. Bu hareketin temelinde ise, boomer'ların eski günlere referans göstermeleri, genç jenerasyonları sürekli eleştirmeleri ve boomer'ların geçmişte ve hâlen yapmakta oldukları seçimlerin sıkıntılarını çektiklerine inanmaları yatmaktadır. Aynı zamanda önceki jenerasyonlara göre daha da kötüleşen yaşam şartları, pahalılaşan okul ücretleri, artan eşitsizlikler, siyasi kutuplaşma ve iklim krizi gibi sebepler boomer-karşıtı duyguları besleyen gerekçeler olarak sıralanmakta. Boomer'lar, faşist, ırkçı ve Trump

destekçisi olmakla suçlanmakta. Boykot etmek ya da sınırları belli olmayan bir şekilde tepki göstermek, aynı zamanda onların jenerasyonuna özgü olan problemleri ya da bir genç olarak karşılaştıkları sorunları ifade etme biçimi olarak da okunabilir. Ekonomik, çevresel ve toplumsal kaygıların bir yansıması ve boomer'ların şuanki güncel sorunları onlara bıraktıklarının bir ifadesi olarak da görülebilir. Ancak bütün bir jenerasyon bu şekilde boykot edilerek birçok farklı eleştiri noktası tek bir jenerasyona mal edilmekte ve bu da tektipleştirilme sorununu beraberinde getirmektedir. Aynı zamanda karşıdaki insanın inandığı değerleri ve düşüncelerini baskılayarak onu en azından sosyal medyadaki paylaşımları üzerinden belli bir kalıba sokma eğilimi göstermekte. Sosyal medya mecraları ise tektipleştirmeyi, çoğunluğu ya da kendini sosyal medyada çoğunluk gibi göstermeyi başaran bir grubun hakimiyetini, görünürlüğünü arttırarak ve söylenenleri kayıt altına alarak zaman ve mekânı aşmayı bu denli kolaylaştırmaktadır.

Aynı zamanda "OK Boomer" gibi akımlar, Z kuşağı arasındaki ortak çıkarları ve davranışları besleyerek bir topluluk bilinci, ortak bir kimlik oluşturabilmektedir. Sosyal medyanın mümkün kıldığı bu tavır, aynı zamanda bir tür siyasete katılım aracı olarak da görülmekte. TikTok'ta 2019-2020 yılları arasındaki 1,755 "OK Boomer" postunu inceleyen bir çalışmaya göre, bu postlar Z kuşağının günlük siyasete ("everyday politics") katılma aracı.⁹ Bir başka deyişle, Z kuşağı, siyasi hedeflerini ya da tartışmaları kişisel tecrübeleri aracılığıyla ifade etmekte. Diğer jenerasyonların siyasi davranışlarına karşıtlıkla ve kendi aralarında inşa ettikleri ortak bir siyasi kimlik ya da bilinçle, bir tür "kuşaklararası siya-

set” biçimi oluşturmaktalar. Yine Boomer’lara atfedilen başarısızlıklar üzerinden bu tür bir etkileşim biçimi benimsenerek, kuşak içi ortak farkındalık pekiştirilmektedir. Bu şekilde ise boykot etmek ya da linçlemek bir tür siyaset yapma biçimi haline de gelmektedir. Tepki sadece linçlenen kişiye ya da onun yazdığı tek bir tweet’e midir, yoksa onun potansiyel olarak temsil ettiği düşünülen tüm değerleri de içine almakta mıdır? Bu açıdan zaman içinde “OK Boomer” ifadesinin sadece boomer’lara karşı kullanılmamasından ve hedef kitlesinin genişlemesinden bahsetmek mümkün. Aynı düşüncelere sahip kişilerin hangi yaş grubundan olursa olsun bu ifade aracılığıyla eleştirildiği örnekler mevcuttur.

Kuşaklar arası kutuplaşmanın, herhangi bir grubu geçmiş ve şimdiden, ya da siyasetin geldiği noktadan sorumlu tutarak linçlemeye örnek oluşturan bu davranış biçimini sosyal medyaya özgü gerekçelerle açıklamak da mümkün. Bir başka deyişle, sosyal medyanın dizaynının böyle bir davranış biçimini beraberinde getirip getirmediği de sorgulanabilir. Sosyal medyadaki anonimlik, boykot ya da hesap vermeye çağırma davranışlarını fazlasıyla saldırgan hâle getirebilmektedir. Yani boykot eden kişi, anonim bir hesap arkasına saklanabilmektedir. Aynı zamanda sosyal medya şirketlerinin, yanlış bilginin yayılması ya da nefret söylemlerinin artmasına karşı çoğunlukla bir yaptırım uygulamaması ya da önlem aldıklarında bu önlemlerin zayıf olması, böyle bir kültürü besleyebilmekte. Sosyal medyadaki ifade özgürlüğünün geniş kapsamı ve anonimliğe ek olarak, yukarıda bahsedilen bu mecralardaki ortak topluluk bilincinin getirdiği akran baskısı da Z kuşağı’nın sosyal medyadaki aktifliğine ve güncel tartışmalara ve akımlara bir şekilde dâhil olma ihtiyacını açıklayabilmektedir. Sosyal medya ile birlikte aslında büyük bir grup olduğunu fark etme hem grup içi baskıyı hem de tektipleşmeyi beraberinde getirmektedir. Tüm bu tartışmalar ve yorumlar ışığında ise sosyal medyanın böyle bir kültürü, sosyal medyayı en çok kullanan z kuşağı arasında, besleyip beslemediği sorusu elimizde kalmaktadır.

Ayşe Işın Kirenci, İstanbul Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sosyal Bilimler Lisesi’nden mezun oldu. Lisans eğitimini, Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde tamamladı. Mezun olduktan sonra, İstanbul Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sosyal Bilimler Lisesi’nde Cambridge Uluslararası Sertifika Programı (IGCSE) kapsamında “Global Perspectives (Küresel Perspektifler)” dersini bir yıl süreyle verdi. 2021 yılı itibarıyla London School of Economics (LSE)’de Uluslararası Siyasal İktisat programında yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Yine 2021 yılında, Edith Wharton’dan “Kurgu Sanatı Kısa Öykü ve Roman Sanatı için Klasik Bir Rehber” isimli Türkçe çevirisi yayımlanmıştır.

1. <https://www.icaew.com/insights/insights-specials/when-chartered-accountants-save-the-world/how-social-media-is-shaping-the-new-generations-political-outlook>
2. <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/about-deloitte/articles/millennialsurvey.html>
3. [https://www.pewresearch.org/internet/2021/05/19/americans-and-cancel-culture-where-some-see-calls-for-accountability-ot-hers-see-censorship-punishment/](https://www.pewresearch.org/internet/2021/05/19/americans-and-cancel-culture-where-some-see-calls-for-accountability-others-see-censorship-punishment/)
4. <https://techround.co.uk/news/majority-of-gen-z-are-against-rising-cancel-culture-trend/>
5. Herhangi birini boykot etmek ya da linçlemek istendiğinde kullanılan hashtag. Aynı zamanda, linçlenen kişinin tüm kariyerinin ve geleceğinin bittiğini imleyen bir ifade.
6. “J. K. Rowling öldü” anlamına gelen hastag’dır.
7. 1945-65 yılları arasında doğan jenerasyonu ifade etmek için kullanılan kavram. Türkçeye “Bebek Patlaması” kuşağı olarak da çevrilmektedir.
8. Bebek patlaması kuşağını eleştirmek, tiplendirmek için kullanılan ifade. Türkçede, “Peki, boomer”, “Tamam haklısın” anlamlarına karşılık gelmektedir. Bir tür geçiştirme ifadesi olarak da anlaşılabilir.
9. Zeng, J. Abidin, C. (2021). ‘#OkBoomer, time to meet the Zoomers’: studying the memefication of intergenerational politics on TikTok. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1369118X.2021.1961007?journalCode=rics20>

Pansiyon Evlerin Misafir Çocukları •

Bahadır Sancak

Hâlihazırda ilk gençlik yıllarını geçirmekte olan kuşağın önceki nesillerle yaşadığı gerilimin dinamiklerini ortaya koymanın, kuşaklar arası sağlıklı bir iletişimin ön koşulu olduğunu sanıyorum. Bu dinamikleri anlamanın, söz konusu kuşağın içine doğduğu özel şartlar dolayısıyla hayatla kurduğu bağı idrak etmekten geçtiği söylenebilir. Bu özel şartların merkezinde olduğunu gözlemleyebildiğimiz teknoloji ve dijitalleşmenin evlerdeki yansıması, meseleyi kavramada yararlı bir kılavuz olma niteliğini taşıyor. Bu bakımdan, 2000’li yılların başında evine internet ve bilgisayar girmiş ailelerde çocukluğunu ve ilk gençliğini geçirmiş kuşaktan farklı olarak, bilgisayarın önce laptopa dönüşüp bireysel kullanıma mahsus şekilde odalara girdiği, sonra akıllı telefonlar hâlinde herkesin her an ulaşabileceği bir mertebeğe yükseldiği bir sürecin ortasına doğmuş kuşağın kurucu özelliklerine dikkat kesilmeyi önemli buluyorum. Odalarında veya kendileriyle baş başa oldukları herhangi bir yerde teknolojik aygıtın sunduklarıyla dolayimsız bir ilişkiye geçmeye alışkın olarak büyümüş bir nesilde bu durumun etkisiyle ortaya çıkan bazı ortak özellikleri gözlemleyebiliyoruz. Bu özelliklerden, ilgili kuşağa rengini vermede en bariz ve etkili olduğunu düşündüğüm üç tanesini söze konu etmek istiyorum: Örnek kişi karmaşası, otorite ve hiyerarşik yapılarla uyumsuzluk, günah ve/veya ayıp bilincinde aşınma...

Bilgisayar’ın Hane Halkına Kabulü

Ev, Türk toplumu gibi hayatı geleneksel tarzda algılama biçimleriyle modernliğin getirilerini aynı esnada deneyimleyen sosyal yapılarda merkezî bir yerde duruyor. Böyle toplumlarda geleneksel olarak ev, dışarıyla arasındaki hududu belirleyen eşik çizgisinin belirgin şekilde çizildiği, içeride ve dışarıda olan davranış modellerinin birbirinden farklılaşmasına imkân tanıyan bir karakter gösterirken, çocukların yabancıyla ilişkiye girme şekillerini belirleyen bir acemi birliği gibi. Bu itibarla ev, bir ölçüde anne karnının besleyici, belli bir süre koruyucu ve vakti gelip yeterli olgunluğa erişmekle dışarı çıkmayı sağlayan özelliklerini gösteriyor. Hâl böyle

olunca, ev içinde henüz acemilik dönemini geçirmekte olan çocuğun yabancı unsurlarla karşılaşmasının tehlikeye addedilmesi ve evi alarm durumuna geçirmesi doğal karşılanabilir. Nitekim, böyle de olmuştur. Televizyonun evlere girmesinin heyecanla karışık merak uyandırdığı fakat “Zeki Müren’in de bizi görebileceği” düşüncesiyle ev içinde bir yabancıyla berabermişçesine tutumların takınıldığı, televizyon karşısında teyzelerimizin başörtülerini evden dışarı çıkıyormuş gibi örtündüğü hikâyeleri işitmişizdir. Televizyonun salonların baş köşedeki konumu artık iyiden iyiye kanıksandı. Fakat bu kanıksamanın ardında televizyonun ailecek izlenmeye müsait, beraberce muhatap olunan, daha az kişiselleşmiş, daha az alternatifli, daha filtreli, sınırları daha belirgin bir yapıda olmasının etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Tabii bir de televizyonla yalnızca algılayan olarak pasif bir şekilde ilişkiye geçebiliyoruz.

Televizyonun salondaki sarsılmaz konumuna benzer şekilde bilgisayarlar da evlere ilk girdiğinde salonlarda misafir edildi. Henüz gizemini koruyan bir alet olarak hane halkının ihtiyaç ve kullanım arzularına uygun şekilde ortak kullanıma mahsus şekilde salondaki yerini aldı. Aileler, kendilerinin de çok bilmediği bu dünyada çocuklarının ne yapıp ettiğini kolayca gözlemleyebilecek bir

mesafede kaldılar. Bilgisayar, çocukların oyun oynarken fazlaca vakit geçirmemeleri gereken, sakıncalı sitelere girmemeleri lazım olan, daha çok ders yaparken kullanacakları bir aygıt olarak ev içinde bulunmasına vize verilen bir yabancıydı. Bir nevi şartlı kabule konu olmuştu. Sohbet siteleri ve online oyunların yavaş yavaş kendini belli etmesiyle sanal dünyada nasıl var olunacağı endişesi yeni bir kalem olarak eşiği belirgin evlerin gündemine girdi. Rumuz ve nickname'lerin revaçta olduğu, gerçek isim ve soyisimle buralarda var olmanın sakıncalı olduğunun telkin edildiği bir dönemle başlayan süreçte internetten alışveriş yapmak, telefon numarası ve açık adres bilgilerini herhangi bir siteye girmek, alenen görülebilecek ortamlarda şahsi fotoğrafınızla var olmak sakıncalıydı. Sonra MSN'le yaygınlaşan dijital iletişim kurma furyası, FaceBook ile başlayan sosyal medya dönemi ve online alışveriş siteleri ile bilgisayarın evin içerisine açtığı kanaldan geçmenin sakıncalı tarafları iyice törpüledi. Bu geçit karanlık ormana çıkmıyordu artık. Bilgisayarın dışarıya açtığı geçit sayesinde, ev ile dışarı arasında ki eşik çizgisi silikleşmiş oldu. Kişisel verilerin kolayca toplanabildiği, dijital mahremiyetin yoğun şekilde tartışıldığı bir dönemde, internet kullanıcılarının mahremiyet algıları paradoksal bir şekilde azalmaya yüz tuttu.

Bilgisayarın İç Göçü: Salondan Odalara

Sosyal medyanın ve çok oyunculu online oyunların revaçta olduğu döneme denk getirebileceğimiz takvim yıllarında, salonların bir köşesinde duran ve hane halkının ortak kullanımına mahsus olarak ebeveynlere doğal bir denetleme mesafesi sağlayan bilgisayarlar önce hafifleyip laptoplara dönüştü, sonra akıllı telefonlara evrildi. Bilgisayarın salonda olmasının çok temel bir işlevi vardı: Aile, hâlen bütünlüklü bir sosyal yapı olarak ona

karşı ortak bir tutum sergileyebiliyor ve bu tutumun uygulanma durumunu kendi iç mekanizması yoluyla denetleyebiliyordu. Hane halkının bilgisayarla fiziksel konumu itibarıyla cepheleşmesi, ona karşıdan bakabilmesi, ona karşı konvansiyonel mücadele yollarını işler kılması mümkündü. Kolay taşınabilirlik özelliği yüklenen bilgisayarların ilk taşındıkları yerse odalar oldu. Bu taşınma sürecinde akıllı telefonların devreye girmesiyle odalar, kullanıcının bulunduğu her yer şeklinde genişledi. Artık yabancılik unsuru taşıyan bu teknolojik cihazlar aile fertleriyle doğrudan ve hiçbir parazit engellemesine takılmaksızın muhatap olabilmeye imkânına kavuşmuştu. Ev içindeki cihaz-çocuk ilişkisinin önündeki en belirgin parazit doğal ebeveyn denetimiydi ve ebeveynler süreç içinde devreden yavaş yavaş çekilmek durumunda kalırken kendi sanal dünyalarına yalınkılıç girmeye alışır oldular. Böylece, internet dünyasındaki gelişmeler yoluyla bilgisayarın geçirdiği iç dönüşüm sayesinde soluklaşan tedbir düşüncesi, bilgisayarın ev içindeki iç göçüyle iyice terk edilir oldu. Yabancılik unsuru taşıyan cihaz, hane halkını artık topyekûn karşısına alıp muhatap kabul etmiyor, her bir hane üyesiyle onların istek ve arzularına göre kişiselleşerek çok daha verimli bir ilişkiye giriyordu.

Örnek Kişi Karmaşası

Kendilerini yenice fark etme çağındaki çocukların, içinde yaşadıkları toplumun bir aradalığını temin eden her türlü değeri, örnek kişiler (rol modeller) yoluyla kendi hayatlarına intikal ettirdikleri bir yaş kuşağını idrak ettikleri malumdur. Aileler, henüz fiil ehliyetine sahip olmayan çocuklarına hem hayatta bir fert olarak nasıl var olmaları gerektiğini hem de karışacakları toplumdaki tutumlarının ne olacağını sözleriyle ve daha çok eylemleriyle hissettirirler. Bu yönüyle çocukluk ve ilk gençlik yılları, ailelerin terbiye hakkını kullandıkları özel bir dönemdir. Bu dönemde ebeveynlerin yapıp ettikleri merkezde olmak üzere, okuldaki öğretmenlerin söz ve davranışları, evin hemen dışındaki mahallede veya apartmanın diğer evlerinde hayat süren komşuların davranışları, yakınlık durumuna göre akrabaların tutumları çocuğun hayatla oluşturacağı biricik bağı güçlendirirken kullandığı belirleyici veri kaynaklarıdır. Çocuğun büyük toplum kümesiyle tek başına yaşayacağı karşılaşmalardaki güçlüğü azaltmak adına, azığı temin etmesi bakımından bu örnek kişilerle sağlıklı bir ilişki geliştirmesi ve örnek kişiler arasında derin çatışmaların şahidi olmaması, bu çatışmaların odağında bulunmaması önemlidir. Aksi hâlde, iç bütünlüğünü sağlayamayan çocuğun sağlıklı bir karakter geliştirmesi ve başkalarıyla doğru ilişkiler kurması güçleşecektir.

İnternete erişim imkânı sağlayan teknolojik aygıtların artık hem fiziksel olarak bireyle baş başa kalmasının hem de temkin, tedbir ve mahremiyet algısını törpüleyecek bir iç dönüşüm geçirmesinin hâlihazırda ilk gençlik yıl-

larını yaşayan kuşağın kendilerini fark etme dönemine denk geldiğini tespit edebiliriz. Bu durumun söz konusu ettiğimiz kuşak üzerinde yarattığı en belirgin etkilerden birinin örnek kişi karmaşası olduğunu sanıyorum. Örnek kişi karmaşası nedir? İnternet dünyasının parlıtlı ekranı, bir sürü farklı figürle muhatabın dikkatini en uzun süre zarfında kendinde tutmaya çalışırken, henüz iyiyle kötüyü, yararlıyla zararlıyı, doğruyla yanlış tefrik edebilecek donanıma erişmeyen bir bünyeye sahip olan çocuk büyük bir karmaşayla karşılaşır. Doğal akış içerisinde ebeveyn, öğretmen, akraba, komşu gibi örnek kişiler üzerinden bir karakter gelişim yolu takip etmesi beklenen çocuk, internet yoluyla kontrolü ve ayıklanması güç bir içerik bombardımanına maruz kalır. Fiziksel gerçekliğin cazibesini katbekat aşacak ışıltıda ve arzu, istek ve yönelimlere göre kendini sürekli yenileyen bir şekilde kişiselleşerek çocuğu muhatap alan teknolojik aygıtın önüne ebeveyn ve sair örnek kişilerin geçmesinin imkânı yok gibidir. Teknolojik aygıtla çocuğun arasına geçmeyi başarıp da çocuğuyla muhatap olamayan ebeveyn, henüz bünyesi güçlü bir savunma mekanizmasıyla donanmamış çocuğunu bu karmaşık dünyaya kurban verir. Çocuk, sanal dünyanın yeni verileriyle sürekli şekillenir. Ebeveynin çocuğunu kurban vermek dışında bir seçeneği de yok gibidir. Çünkü bir yandan kendisi de aynı süreci kendi teknolojik aygıtıyla yaşamaktadır; öbür yandan teknolojik aygıt kullanımı öyle yaygınlık kazanmıştır ki çocukla aygıtın bağına radikal bir şekilde koparmanın başka sakıncalar doğuracağı açıktır. İlk bakışta makul gibi gözüken diğer ihtimal de maalesef mümkün değildir: Kendini sürekli insan psikolojisinin temayül ve zaafına göre yenileyen [bkz: Social Dilemma (2020) Belgeseli] internet dünyası (özellikle sosyal medya organları) dışarıdan bir müdahaleyle kısıtlanabilir olmaktan çıkmıştır. Böyle bir karmaşanın orta yerinde çocuk, uyumlu şekilde karışması gereken toplumla, aile fertlerinin paylaştığı değer yargılarıyla gitgide uzaklaşır ve ev onun için pansiyondan farksız bir mekân olmaya başlar. Oda, kendi gerçekliğini inşa ettiği, sadece temel ihtiyaçları için terk ettiği bir yere dönüşmüşken, aile üyeleri fiziksel yakınlık dışında bir yakınlık hissedilmemeye başlanan kişiler oluverir.

Otorite ve Hiyerarşik Yapılarla Uyumsuzluk

Çocukların örnek kişilerin davranış ve sözlerine bakarak kendi hayat çizgilerini belirginleştirmeye başlamasının arkasında, bu kişileri bir bakımdan hiyerarşik üst görmelerinin yattığı söylenebilir. Evde, çocuğu dünyaya getiren ve onun temel bakımını yapan, evin her türlü ihtiyacını karşılayan, evi çekip çeviren ebeveyn; okulda ders verdiği konudaki bilgisiyle ve sınıfa hâkimiyetiyle öne çıkan öğretmen çocuğun hiyerarşik bir şablonla yaklaştığı, ilişkiye geçerken karşı tarafın otoritesini hissettiği kişilerdir. Örnek kişi karmaşası yaşatan internet dünyasıyla tanışan çocuk, karşısına gelen figürlerle hiyerarşik bir

bağ kurmaksızın, sıkıldığı zaman alternatiflere kolayca geçebildiği bir içerik dünyasıyla karşı karşıya kalır. Önüne gelen içeriği belirleme noktasında aslında çok az yetki sahibi olunan bu dünyada gizli bir otorite kullanıcıya sürekli yeni sunumlar yapar. Bu sunumlar esnasındaki alternatif çokluğunun yarattığı illüzyonda kullanıcıya özgür seçim imkânı tanınıyormuş hissi veren ortamın dinamiklerini belirleyen otorite, böylece kendisini doğrudan göstermemiş olur. Burada kullanıcıyla arasında hiyerarşik bir ilişki olduğunu hissettirmeyen, hatta kullanıcıya muhatap olmak istediği içeriği seçme özgürlüğüne dair bir vehim uyandıran, alternatif çokluğu sayesinde tek bir ihtimale (tek bir gerçekliğe) tamah etmek mecburiyetinde olmadığı hissi oluşturan bu dünyanın sunduğu cazip şartlara alışan çocuklar gitgide, örnek kişilerin otoritesini tanımaz hâle gelir. Okuldaki öğretmen ve evdeki ebeveyn artık söz ve tutumlarına bakılıp da hizaya gelinecek kimseler değildir. Varlığın, tabiatın ve sosyal hayatın her alanında doğal şekilde var olan hiyerarşik ilişkilere dâhil olma güçlüğü yaşaması muhtemel olan bu çocuklarda kendi hayatlarını belirleme konusunda harici bir otoriteyi söz sahibi saymama eğilimi gelişir. Bu durum, dinî inançlarından iş hayatında var olma şekillerine kadar onlarda geniş bir yelpazede etki uyandırır. Bir tür tanrılaşma sürecini anımsatan bu gidişat, ferdin gerçekten kendi hayatının yegâne belirleyicisi olamayacağı ve sosyal hayat içinde başka öznelerin de var olduğu gerçeğiyle yüzleşildiğinde yıkıcı etkiler uyandıracaktır.

Günah ve/veya Ayıp Bilincinde Aşınma

Örnek kişi karmaşası ve hiyerarşik yapılarla uyumsuzluğun doğal bir neticesi olarak yeni teknolojik aygıtlarla erken yaşta tanışan kişilerde günah ve/veya ayıp bilincinde aşınmalar baş gösterir. Günah, bir dinin koyduğu kurallar dâhilindeki meşru alanın dışına çıkma fakat yine de o dinî inanın sınırlarını terk etmeme fiili olarak an-

laşılabilir. Benzer şekilde, ayıp da kişinin hâlen içinde olduğu toplum tarafından anormal kabul edilen, utanç duyulacak davranışlar bütünüdür. Kişiler fiil ehliyetine kavuştuktan sonra kendi davranışlarını yeniden kurgulama hakları saklı kalacak şekilde, ayıp ve günah kavramlarıyla ilk kez içine doğdukları ev ve sosyal çevrede tanışırlar. Bu kavramların tabiatı itibarıyla kişinin hayatına harici bir müdahaleyi meşru gören bir düzlemde geçerli olabileceği söylenmelidir. Kişi, yaşadığı toplumun değer yargılarını benimsediği ve onlara uyum göstermek istediği; toplumun kendi hayatına müdahalesini meşru gördüğü bir düzlemde ayıptan çekinecektir. Aynı şekilde Tanrı buyruğunun insanların hayatını belirleme konusunda geçerli bir otorite sayıldığı noktada, o otoritenin koyduğu kuralların sınırlarında dolaşıp dolaşmama tercihi anlamlı olacaktır. Ancak henüz kendini yenice fark etme çağında örnek kişilerle gerçek ilişkiler kuramamış, bu ilişkiler yerine karmaşık dijital figürlerin şekillendirmesine açık bir çocukluk geçirmiş kişiler ile bu bağlamda hiyerarşik şablonlara yabancı şekilde büyümüş kimselerin toplumu ve/veya Tanrı'yı hayatları hakkında söz söyleme yetkisine sahip varlıklar olarak görme imkânı azalacaktır. Sınırı çizenin tanınmadığı yerde sınıra riayet edip etmemek de anlamını yitirecektir. Özellikle, hiyerarşik yapıların biza-tihi suistimal aracı olduğuna dönük yaygın bir anlayışın dolaşımında olduğu bir dönemde, kişilerin meşru olsun veya olmasın herhangi bir otoritenin belirleme gücüne pay verme eğilimleri günden güne aşınmaktadır. İnternette eriştiren aygıtlarla baş başa kalarak büyümüş nesiller bakımından odaklanılması gereken mesele ayıp veya günah eğilimlerindeki artış değil; normal ve anormal, ayıp ve makbul, günah ve mübah arasındaki farkın silikleşmeye başlaması ve geleneksel hayat alanlarının meşruiyetinin tamamen silinmeye yüz tutmaya başlaması olmalıdır.

Sonuç

İnternetin en gelişkin çağına doğarak alternatif bir hayat pratiği görmedikleri, telefonsuz bir dünyanın nasıl olduğunu hayal edemedikleri için teknolojinin etkilerini en çok kendileri üzerinden gördüğümüz söz konusu kuşağın kurucu özelliklerini tespit etmenin bu kuşağın mensuplarıyla doğru bir ilişki kurmak bakımından önemli olduğunu düşünüyorum. Öbür yandan, her ne kadar teknoloji çağının öncesindeki hayatı hatırlasalar da söz ettiğim özelliklerin önceki kuşak mensuplarında da belli ölçülerde gözlemlenmeye başlandığını belirtmekte fayda var. İlk gençlik dönemini hâlihazırda geçirmekte olan kuşak mensuplarının sağlıklı karakter gelişimleri, sağlıklı bir toplum inşa etmeleri ve yeryüzündeki varlıklarını anlamlandırma konusunda istikamet üzere olmaları adına onların hayatla kurdukları ilişkinin belirleyicilerini anlamak oldukça önemli. Bu belirleyicileri gözetirken sahici, fiziksel dünyaya ait, birincil ilişkilerinin önüne muhatap oldukları teknolojik aygıtları geçirmelerine mâni olacak

anlayışlı bir tavırla onlara yaklaşmak, onları belirsiz çıktılar vadeden bir dijital karmaşaya kurban etmemenin önkoşulu olacaktır. Evin, bir yuva ve en temel sosyal yapı olarak yetiştirici, sağaltıcı, hazırlayıcı gücünü koruması için onun bağımsız odalardan oluşan ve bağımsız insan teklerinin yaşadığı bir pansiyona dönüşmesinin önüne geçecek faaliyet alanları oluşturmayı önemsiyorum. Bunun için örnek kişilerle, hiyerarşik yapılarla ve günah/ayıp bilinciyle uygun mesafenin tesis edilmesine odaklanmayı gerekli buluyorum.

Bahadır Sancak, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden 2016 senesinde mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini uluslararası hukuk alanında LSE'de (London School of Economics and Political Science) tamamladı. Eserleri İtibar ve Muhit dergilerinde yayımlanmıştır.

İş Dünyasında Z Kuşağı •

Ceyda Nur Güneş Bayındır

İş dünyasında Z kuşağı ötekilerden farklı mı, farklı ise hangi açılardan ayrışıyor? Çalışanlara iş yerinde tişört giyme konusunda fikirleri sordüğümüzda alacağımız cevaplar yaşlara göre net olarak değişir mi? Veya çalışma saatlerini sorsak? Bu sorularda değinilen farklılıklar, genel olarak kılık kıyafette serbestlik, sesini duyurma arzusu, saatler konusunda esnek olma beklentisi, kariyerde hep gelişiyor olma ve hatta değişime iş değiştirecek kadar açık olma şeklinde özetlenebilir. Tüm bunları veriler ve olgular ile de doğrulayabiliriz. Bu yazıda, bahsi geçen ölçülebilen vakaların yanı sıra, iki olgu söz konusu olacaktır: (1) Eski tecrübelerin hızlı cevap bulamadığı toplumsal olaylar, (2) Sonradan öğrenilen ve içine doğulan teknolojik gelişmeler.

Bilgi kendini önceki tecrübelerin üzerine inşa ederek genişletir. Yaşanan önceki olaylar sonrakinin yorumlamakta kullanıldığından, tecrübe her zaman değer görmüştür. Her yeni toplumsal olay bir parça eskiyi içerir. Bu sebeple eskilerin tecrübesi yenilerin değerlendirilmesinde ve inşasında kullanılır. Ne var ki, 21. yüzyılda yaşadığımız olaylar ‘yeni’ hakkında ‘tarih’in yetmediğini, literatürün geride kaldığını bize bir kere daha gösterdi. İnternet çağında yaşadığımız olayları, önceden tecrübe edilmiş sosyal düzenlerle veya bir ulema sınıfının çıkarımlarıyla anlamak söz konusu değil. Bu da önceki kuşakları tecrübe anlamında Z kuşağıyla eşitledi. “Biz o yollardan geçtik.” büyük sözü, “Ben de seninle beraber yaşıyorum.”a döndü. Bir bilene sorma alışkanlığı sarsıldı, kendinden çok küçüklerle kooperatif çalışmaya X, Y kuşaklarını zorladı. Bu olaylara örnek verecek olursak aslında hayatımızın her anını şekillendiren her olayın sosyal medyaya düşmesi, anlık geri bildirimler, sosyal medya hesaplarının çalınması, siber saldırılar, linç kültürü, yankı odalarını örnekler verip açıklayabiliriz. Örneğin, sosyal medyada var olmak, anlık geri bildirimler almak ve onlara cevap vermek gibi fenomen özelliklerini şirketler de benimse-

meye başladı. İnsanlara anlık çok hızlı ulaşan kanallara Youtube, Instagram, TikTok gibi şirketler de girdiler. Fakat oradaki dili de anlayıp hızlı söylem üretebilecek gençlere ihtiyaç vardı. Bu durumda yine gözler %95’inin sosyal medya kullandığı Z kuşağına¹ çevrildi demek yanlış olmayacaktır. Bu da herhangi bir şirkette yeni işe girenleri önemli kararlarda söz sahibi yapıp şirket içindeki hiyerarşileri değiştirdi.

Pandemi sürecinde adaptasyon sürecine bakarsak, her şeyin dijital olmasıyla masa başında akşama kadar vakit geçirmeye en uyumlu yaşları tahmin etmek mümkün. Bu olay sadece donanımsal yetkinlikle alakalı değil; online duruşmada kedi filtresini kaldıramayan avukatı² hatırlayalım, (I am not a cat!) videosunda olduğu gibi, uzaktan çalışma kazalarını da minimum seviyede yaşayan bir Z kuşağı söz konusu. Bunun yanında 15 yıllık tecrübeli ve yeni iş değiştiren bir Y kuşağıyla iş hayatına yeni giren Z kuşağı pandemide işe başladıysa aynı tecrübesizliği yaşıyor. Yeni iş hayatına giren genç, yol sormak için müdürüne gittiğinde müdürünün uzaktan insan yönetme tecrübesini ilk defa yaşadığını görüyor. Müdürün arada bir ofise gelmenin iyi olabileceği yönündeki fikrinin nedenini soran genç, pek bir açıklama duyamıyor. Bu fikir geleneksel yöntemlere dayanırken, zaman yeni dijital liderlere ihtiyaç olduğunu bize gösteriyor. Bunun çözümü basit değil; fakat dönüşü tamamen kafadan çıkarmış teknoloji firmalarında oryantasyon, terfi, transfer ve yöneticilik gibi süreçlerin daha kolay yürütüldüğünü de söyleyebiliriz. Birlikte online oyunlar, yarışmalar, belki sohbet saatleri gibi uygulamaları daha çok yapabilen firmalar ofise dönme konusunu da oldukça az dile getiriyorlar. Arada bir ofise mi gelsen diyen yöneticiler ise pandeminin bitişini bekliyorlar, böylelikle ofis dışında kendi yönetme becerilerini tam uygulamaya koyamıyorlar.

Öte yandan teknolojik gelişmeler Z kuşağının içine doğ-

duğu tabletler, internet sohbetleri ve hatta metaverse dünyası ise Z kuşağının bazı şeylere programlı doğmasını sağladı. Burada 5 yaşında kod yazmaya başlayanlar, Apple'ın açığını bulan 18 yaşındaki gençler, Metaverse'de çar'ına yılbaşı hediyeleri alıp, alışveriş yapıp babasının kredi kartı ekstresini şişiren çocuklardan söz etmekteyiz. Bu değişim ve dönüşüm içerisinde sosyal medya ise çok genç yaşta fenomenlere ciddi saygınlık ve söz hakkı verdi. Z kuşağının kendini gerçekleştirme diğer kuşakların aksine üniversite bitirmeden başladı. İnternet dünyasında para harcamaya ve kazanmaya Y kuşağına göre çok önce atıldılar. Piyasanın yaş ortalamasını küçülten Z kuşağı, daha önce sanayi devriminde pazarın dededen babaya geçmesine benzetilebilir. Ama bu kez pazar babadan gerçek anlamda babadan çocuğa geçiyor gibi görünüyor³ üstelik hem oyuncu hem de müşteri olarak. McCrindle'in, 2025 itibarıyla dünyada iş gücünün %27'sini 97 sonrası doğanların oluşturacağı öngörüsü Z kuşağının oyuncu olarak çoktan pazara girdiğini göstermekte.⁴ Şu anda dünyada 2 milyon insan Z kuşağından, bu durumda yavaş yavaş para bile kazanmayan bu neslin online pazarı yönlendirmesi de bir gerçek. Youtube kullanıcılarının %81'i 18-25 yaşlarında olduğu bir vaka.⁵ Onlara hayal satan, bir yaşam biçimi vadeden şirketler, dilinden anlamak ve içinde onlardan birilerini de buldurmak zorunda aslında. Bu hayal ve vaat sadece müşteriye değil çalışana da olmadığına Z kuşağı iş değiştirmeye de en açık kuşak gibi duruyor.⁶

Z kuşağı analizleri dünya çapında tartışılrsa da Türkiye özelinde henüz detaylıca tartışılmış değil. İş dünyası da referanslarını çokça uluslararası veya Amerika merkezli kaynaklardan aldığından, bu yazının kapsamını da bu şekilde değerlendirmek gerekir. Burada ele alınan konular, Türkiye'de 1994 sonrası doğan nesilde modern yaşantıya sahip şehir çocukları ile kırsal kesimde büyüyen çocuklar arasında bile farklılık gösterebileceğinden bu yazıda özellikle lise ve üniversite eğitimlerine erişen, büyük ih-

timalle şehirde yaşamına devam eden, internete erişimi sorunsuz kuşaktan bahsedildiğini hatırlatmak isterim.

Kısaca özetlemek gerekirse, hayatın diğer alanlarında z kuşağının davranışlarını, beklentilerini ne kadar göz ardı etme payımız olursa olsun, iş dünyasında bu pay bulunmamakta. Her işin online platformlarla büyüdüğü, bu platformlardaki hem sahibin hem de müşterinin Z kuşağı oranı bize konunun önemini gösteriyor. Bu konuda gelgitler yaşayan şirketler 2025 sonrası soluğu yine yeni mezun programlarını şirketlerde tutundurmaya bakacaklar gibi duruyor. Hatta yeni mezun programlarının da geç kaldığını fark edip teknolojiyle ilgili yetenekleri önceden ikna edemezlerse gençlerin üniversite bitirdiklerinde ilk tercihleri kendileri olmayacaktır. Z kuşağı iş dünyasında hem müşteri hem de oyuncu olarak iyi bir orana, özgül ağırlığa sahip. Bu sebeple önümüzdeki dönemlerde Z kuşağından oyuncuları şirketlerin her seviyesinde görmek de daha mümkün olacak gibi duruyor.

Ceyda Nur Güneş Bayındır, Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümü mezunudur. Özel bir firmada insan kaynakları analitik ekibinde çalışmaktadır.

1. <https://www.pwc.de/de/handel-und-konsumguter/gen-z-is-taking-are-you-listening.pdf>

2. https://www.youtube.com/watch?v=IG0ofzZOyl8&ab_channel=GuardianNews

3. Bu bakış açısını Emrah Safa Gürkan videosunda anlatmakta. https://www.youtube.com/watch?v=3Q-R1Xgk1Q&ab_channel=OMNIBUS

4. <https://mccrindle.com.au/insights/blogarchive/gen-z-and-gen-alpha-infographic-update/>

5. <https://www.globalmediainsight.com/blog/youtube-users-statistics/>

6. Deloitte Y ve Z kuşağının pandemi döneminde iş değiştirme oranlarını sırasıyla %36, %53 olarak yazmaktadır.; <https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/human-capital/articles/millennial-survey-2021.html>

Z Kuşağı İnançsız mı Yetiştiriyor?

Ebrar Sena Çekiç

“KONDA Toplumsal Değişim Raporu: Türkiye’de İnançsızlık Yükselişte” başlığıyla uluslararası bir haber sitesinde¹ yayımlanan bir manşet, bize ülke genelinde yükselişe geçen bir trendden bahsediyor. Haberin devamında, raporun içeriğine, Türkiye bazında kendini ateist ve inançsız olarak tanımlayan insanların önceki yıllara göre birkaç kat arttığına dair bilgiler mevcut. Her ne kadar konuyla alakalı birkaç toplumsal araştırma ve bunlar üzerine kaleme alınan haberler haricinde anlamlı bir literatüre ulaşmak zor olsa da inançsızlık meselesi, günlük siyaset dilini ve büyük oranda bundan beslenen sosyal medyayı hayli şekillendiren bir olgu olarak gündemimizi meşgul ediyor. Buradan hareketle inançsızlığın ve bunu dile getirme ihtiyacının neden başka bir nesilde değil de Z kuşağında yükselişe geçtiği, önceki nesillerin dini yaşama pratiklerinin günümüz nesillerine aktarımının niçin gerçekleşmediği ve bu aktarım sağlanmadan dinin yaşanılabilir kılınıp kılınamayacağı soruları üzerine konuşmaya değer konular olarak ortaya çıkıyor. Bu yazıda, günden güne etki alanı ve dile getirilme sıklığı artan inançsızlık meselesinin muhtemel sebepleri üzerinde durulacak ve bahsi geçen sorulara alternatif cevaplar aranacaktır.

1990’lar ve öncesinde doğan pek çok insan için hayat, kendi küçük çevresinde gözlemlenerek öğrenilen bir şeydir. Bu doğrultuda bilginin ilk kaynağı aile, sonrasında mahalle, peşindense okul ve öğretmenlerdir. Çoğunluğu gelenekle yoğrulmuş bu sınırlı alanın dışına çıkmak ancak lisede, genellikle ise üniversitede mümkündür. Bu durumda dahi bireyin yapacağı tercihlerde yol gösterici olarak başvurduğu merci, içinde yetiştiği sosyal çevreye ait ve o çevrenin ihtiyaçlarına göre oluşturulmuş olan kültürdür. Radyo ve televizyon, muhtemel bilgi kaynakları olarak hayatın içinde yer alsalar da orada sunulan bilgi sınırlı ve seçici; internet kaynaklı bilgiye kıyasla

kullanıcısını çok daha pasif bırakan bir mahiyettedir. Bu açıdan düşünüldüğünde geleneğin içinde büyümüş yetişkin bir insanın ileride geleneğin tamamen haricinde bir yol seçmesi durumunda dahi fikir dünyasına yerleşmiş bazı kabuller, değişmesi zor inanışlar ve gerekli durumda başvurulacak bilgiler vardır. Gelenek yapısı ve inanç sistemine göre bu yerleşik bilgiler değişiklik gösterse de bir ölünün defnedilmesi, kutsal bir değere saygı duyulması, zarar verilmesi hâlinde doğabilecek muhtemel sonuçlardan korkulması gibi durumlar toplum genelinde hemen hemen ortak bir anlam ifade eder. Bu durumlarda kullanılan bilgilerin çoğu, üzerine pek düşünülmemiş, uzun zamandır yapılageldiği için değiştirilmeden uygulanan türdendir.

Ne var ki yaklaşık yetmiş yıllık bir trend olan köyden kente göçün son yirmi yılda iyiden iyiye biçim değiştirip şehirlerde az çok yaşatılmaya çalışılan mahalle kültürünü de görünmez hâle getirmesi, teknolojinin hayatlarımıza nüfuzu ve küreselleşmeyle birlikte düşünüldüğünde artık geleneği bir bilgi kaynağı olmaktan çıkarmış ve yerine alternatif bilgi kaynakları sunmuştur. Bu bilgi kaynaklarından akla ilk geleni internet olsa da aslında iletişim ve ulaşım araçlarının çeşitlenmesiyle fiziksel ortamlarda da etkisini hissettiren evrensel bir kültürün ana bilgi kaynağı olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Bu “evrensel” kültür, lokal olanın etkisini giderek azaltmakta ve onun cevapladığı sorulara kendi değer sistemi içinde yeni cevaplar üretmekte veya yeni sorular oluşturarak eski soruları anlamsız kılmaktadır. Bunun neticesinde yerel kimlikler giderek silikleşmekte; yerel kültürün ayrılmaz bir parçası olarak taşınan inanç unsurları da artık tabiri caizse bir paket program olarak çocuklara yüklenmeyip, din ancak insanların talebi hâlinde karşılaşılabileceği, arayıp bulabileceği, sırf o inanca mensup insanların arasında yetiştiği için bir anda dâhil ve sahip olamayacağı bir fenomene

dönüşmektedir. Şüphesiz burada vurgulanmak istenen nokta inançsızlığın Türkiye şartlarında ilk kez son yıllarda ortaya çıktığı gibi doğru olmayan bir varsayımdan ziyade Allah'ın varlığını bütünüyle reddetme ya da alenen Müslüman olmadığını ifade etme gibi geçmişte oldukça dar bir kesimde rastlanan olguların geleneğin getirdiği asgari inanç düzeyinden de kopuşla beraber daha geniş alanlarda ortaya çıkmasıdır.

Bunun neticesinde, toplumun belli bir kesimi için, inançsızlığın o kadar da yeni bir durum olmadığı; bunun yerine, bir ölçüde zaten yaşanmakta olan hayat tarzıyla o hayat tarzının ifade edilişi arasındaki farkın kapanmaya başladığı söylenebilir. Geçmiş yıllarda %99'u Müslüman olarak ifade edilen Türkiye'de İslami pratiklerin hayatta bir defa dahi uygulanma oranının bu sayıya yaklaşılmaktan hayli uzak olduğunu belirten araştırmalar((Ali Çarkoğlu ve Ersin Kalaycıoğlu, 'Türkiye'de Dindarlık: Uluslararası Bir Karşılaştırma' [2009] Monograph, IPM (İstanbul Politikalar Merkezi), Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi <https://research.sabanciuniv.edu/13119/> Erişim tarihi 9 Şubat 2022.)) göz önüne alındığında yalnızca söylemde kalan ifadeleri gerekli kılan toplum baskısı ve saire unsurlar ortadan kalktığı için artık bu söylemlerin de lüzumlu görülmediği ve özde yaşanan inançsızlığın artık sözde de kendine yer bulmasıyla bir anda hızlı bir artışa geçmiş gibi algılandığından bahsedilebilir. Yalnızca sözde yaşanan bir dinin dahi inançsızlıktan çok inanca yakın olduğuna dair bir fikir, kişisel değer yargılarıyla olan yoğun ilişkisinden ötürü bu yazıda ayrıca incelenmemiştir.

Diğer yandan dinî pratikleri hayatında yoğun bir şekilde uygulayan ailelerin çocuklarının da aynı inançsızlık sarmalında görülmesi meseleye ayrı bir boyut katmaktadır.

Bu durum için sözle öz arasındaki farkın kapanmış olmasından daha farklı açıklamalar getirme ihtiyacı zaruridir çünkü bu durumdaki çocuklar, dinî öğretileri geleneğin bir parçası olarak almasalar dahi ailenin aktif yaşantısı ve çoğu durumda bunu sağlamak yönündeki çabasıyla alabilmektedir. Bu durumda ortaya çıkan açmazların temelinde yıldan yıla etkisi artan kuşak çatışmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Bilgi üretiminin baş döndürücü bir hızla artması, mevcut bilgilerin geçmiş yıllarla asla kıyaslanamayacak bir süratle eskiyip güncelliğini yitirmesine sebep olmaktadır. Bunun neticesinde geçmiş yıllarda büyük oranda aynı bilgilere sahip olup ancak bu bilgilerin farklılaştığı noktada çatışan kuşaklar, günümüz dünyasında hayatı algılama ve yorumlamada bambaşka bilgiler kullanmakta, eski nesillerin yıllar boyunca büyük bir bağlılıkla inanmayı sürdürdüğü kimi bilgilerin yeni nesiller tarafından süratle yanlışlanması neticesinde kendilerine çatışmak için çok daha geniş cepheler bulabilmektedir. Bilgi alanında başlayan bu çatışma, inanç alanına da sıçramakta, ebeveynlerden öğrenilen pek çok bilginin yanlışlığının fark edilmesi neticesinde mahiyeti gereği yanlışlanabilir (ve doğrulanabilir) olmayan dinî bilgiye duyulan güven de sarsılmaktadır. Burada oluşan sarsıntı, gençlerin büyük oranda beslendiği evrensel kültürün son derece seküler esaslar üzerine bina edilmiş olması ve geçmiş nesillerin ihtiyaçlarına göre oluşturulmuş kimi yorumların günümüz dünyasında anlamını çoktan yitirmesiyle beraber bir kırılmaya dönüşebilmektedir. Bu kırılmanın yaşanmadığı veya böyle bir kırılmaya rağmen inanmayı tercih eden insanlara bakıldığında ise genellikle dinin insan aklına ve her çağın değişmez ihtiyaçlarına cevap veren yönünü keşfederek bu seçimi gerçekleştirdikleri görülebilir. Nitekim oluşturulmuş post-pozitivist söylemler için anlamlı değerlendirmeler üretecek; bireyin kıymet verilme ve muhatap alınma hislerini tatmin edecek; tüketim toplumunun yaygınlaşmasıyla birlikte iyiden iyiye hissedilen insanın acizliği ve yetersizliği sorununa çözüm üretecek, ve tüm bu değişen olguların yanında değişmeyen ölümün varlığını vurgulayacak bir din anlayışı ancak günümüz nesillerine hitap edebilecek bir alan oluşturmaktadır. Öte yandan sabit bir köke bağlı oluşuyla beraber bu kökten beslenerek eklenen her yeni bilgi ve yorumla yeni dallar ve tomurcuklar açan canlı bir ağaca benzetilebilecek olan İslam dininin, her zamanın ihtiyacını karşılayabilecek bir din anlayışını yapısı itibarıyla zaten sunduğu vurgulanmaya değer görülmektedir.

Bunun yanında, gelenekten kopuşun ve kimliklerin silikleşmesinin dinî pratiklerin hayata uygulanışı açısından ters bir etkisinin olabileceği de göz ardı edilmemelidir. Önceden hazırlanmış bilgilerin reddiyle birlikte geleneğin içindeki din dışı, hatta dinle çelişen unsurlar da tasfiye edilmiş olmakta; bunun neticesinde hayatını bir dinin gereklerine göre yaşama kararı alan gençler doğru bilgiye ulaşmak için birincil kaynaklara yönelebilmektedir. Bilgiye erişimin kolaylaşması, her ne kadar çoğu insan

için ancak ana akım tarafından üretilen bilgiyi farklı biçimlerde tüketmenin bir yolu olarak tezahür etse de aynı kanallar, talep hâlinde her türden kaynağı şimdiye kadar görülmemiş bir cömertlikle alıcısına sunmaktadır. Bu yalnızca inançsız bireylerin fikirlerinin yayılmasının değil bir inanca sahip olanların inançlarına bağlılıklarının kuvvetlenmesinin de önünü açmaktadır. Benzer şekilde kimlik aidiyetlerinin zayıflaması gençlerin farklı fikirlere olan tahammülsüzlüğünün de bir oranda önüne geçmekte ve yeni bilgi edinilmesi sonucu mevcut bakış açısının değiştirilmesi olanağını artırmaktadır. Bu kanalların, sahip oldukları diğer özellikler sebebiyle aynı zamanda kutuplaşmayı ve farklı olana tahammülsüzlüğü artırdığı da dikkate alınması gereken bir başka husus olarak varlığını sürdürmektedir.

İnançsızlığın ve bunun dile getirilişinin bu yazıda dile getirilecek son sebebi olarak ise Türkiye özelinde bir durum olan dinî söylem ve faaliyetleri yoğun bir biçimde uygulayan iktidar partisinin yükselişi gösterilebilir. Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca türlü baskı ve şiddete maruz kalan dindar müslüman kimliğin buna karşı geliştirdiği söylem de genellikle tepkisel ve haklı bir biçimde yaşanan mağduriyetlere dayalı olmuştur. Ne var ki geçtiğimiz yirmi yıllık süreçte baskı gören/ mağdur konumundan büyük oranda kurtulan bu insanların değişen şartlara göre yeni bir söylem üretmekte aynı başarıya ulaştığını söylemek mümkün gözükmemektedir. Bunun sonucunda anne babalarının yaşadığı zorlukların kendi hayatlarında herhangi bir karşılığını göremeyen genç insanlar, kullanılan beka söylemlerinin ifade ettiği manayı dahi çoğunlukla kavrayamamakta, mağdur olduklarını gösteren herhangi bir iz bulamamalarının yanı sıra mağdur olarak adlandırılmaktan da hoşlanmamaktadır. Buna ek olarak, her dönemde egemenin bir aracı olmuş hukuk ve eğitim alanındaki otoriter eğilimleri, hayatları boyunca başka bir egemenle muhatap olmamanın getirdiği içgüdüyle, doğrudan mevcut iktidarın dünya görüşüne bağlanmaktadır. Bu durumda baskı yapıldığına inanılan bir grubun baskı görme söylemlerini kullanmaya devam etmesi 2000 sonrasında doğan insanlar tarafından çoğu zaman anlaşılammakta ve bu grubun tüm değerlerine karşı toptan bir tepkiyle neticelenmektedir. Bu tepkiyi ifade etme biçimlerinden biri de günahın politikleşmesi olarak ifade edebileceğimiz olgudur. Zihinlerde iktidar partisiyle özdeşleştirilen dine karşı bir tutum sergilemek, doğrudan o iktidar partisine gösterilen bir tepki olarak değerlendirilebilmektedir. Bunun neticesinde bir kişinin inançsız olduğunu söylemek veya dışarıdan görünür kıldığı başka unsurlarla ifade etmesi, dolaysız olarak iktidar partisinin politikalarına yöneltilen bir eleştiri ya da basitçe o partiyi desteklemediğini ifade etmenin bir yolu olarak vuku bulmaktadır. Keza, dini hayatına uygulamakta ve bunu görünür kılmakta bir beis görmeyen insanların maruz kaldığı siyasi yaftalar da diğer yönde bir çabanın varlığını -meşrulaştırmasa da- anlaşılabilir kılmaktadır.

Tüm bunların yanında; yeni nesillerin eskiler tarafından daha az dindar, bayağı hatta yoz görülmesi çok da yeni bir olgu değildir. Her ne kadar geleneksel toplumların giderek silikleşmesi, teknolojinin akıl almaz bir hızla yükselişi, küreselleşmenin rastladığı her lokal değeri kendi içinde eriterek ilerlemesi gibi daha önce rastlanmamış durumlar ortaya çıkmaya başlasa da bundan yaklaşık bin yıl önce kaleme alınmış eserlerde de³ zamanın kötülüğünden ve inanç değerlerinin önemini yitirmesinden bahsedilmiş, inançsızlığın yükselişinden şikâyet edilmiştir. Bu sebeple dinî değerlerin ve buna karşı oluşturulan söylemlerin ifade ediliş tarzındaki gözle görülür değişim, bu değişimin öncekilerden ne kadar farklı olduğu ya da bu farkı ne kadarlık bir süre daha devam ettirebileceği gibi soruları ortadan kaldırmamaktadır. Burada, gerilimin temelini teşkil eden kuşak çatışmasının da yalnızca yeni hataların meydana getirilmesinden değil, aynı zamanda eski -ve ders çıkarıldığı düşünülen- hataların tekrarlanmasından kaynaklı bir tahammülsüzlüğün neticesi olduğunu ifade etmek, bahsi geçen sorunların özgünlüğü konusundaki tartışmaları derinleştirmesi bakımından ayrıca lüzumlu görünmektedir.

Ebrar Sena Çekiç, 2019 yılında Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ile Tarih bölümlerinden mezun olmuştur. Halihazırda İstanbul Üniversitesi'nde Kamu Hukuku alanında yüksek lisans yapmakta ve International Baccalaureate programı kapsamında Küresel Siyaset dersleri vermektedir. Küresel sorunların çözümünde uluslararası hukukun rolü ile ilgilenmektedir.

1. 'KONDA Toplumsal Değişim Raporu: Türkiye'de İnançsızlık Yükselişte' (euronews, 2019) <https://tr.euronews.com/2019/01/03/konda-nin-toplumsal-degisim-raporuna-gore-turkiye-de-inancsizlik-yukseliste> Erişim tarihi: 9 Şubat 2022.

2. Ali Çarkoğlu ve Ersin Kalaycıoğlu, 'Türkiye'de Dindarlık: Uluslararası Bir Karşılaştırma' [2009] Monograph, IPM (İstanbul Politikalar Merkezi), Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi <https://research.sabanciuniv.edu/13119/> Erişim tarihi 9 Şubat 2022.

3. 11. Yüzyılda kaleme alınmış Kutadgu Bilig'de geçen şu satırlar konunun başka bir yönünü ortaya koyması bakımından paylaşmakta fayda var:

"Halâlin ancak adı kaldı, onu gören yok; haram kapışıldı, hâlâ ona doyan yok / Hani bu harama haram diyen, haramı bırakıp, halâl yiyen insan nerede. / Gerçekten dürüst ve takva sahibi denilecek kim kaldı; fakat güneşi parlayan bir kıyamet günü vardır." [6457-6460], "Doğruluk gitti, yerine nice eğrilik geldi; Allah için iş gören tek bir insan kalmadı. / İnsanların hepsi para kulu oldu; gümüş kimde ise, ona boyun eğdiler. / Cemaatler çok, camiler az idi; şimdi camiler çoğaldı, cemaatler azaldı." [6475-6477], "Dünyanın sonu geldi; nizam bozuldu, iyiler kötülere bakarak, değiştiler." [6489]

Yusuf Has Hacib, çeviren: Reşid Rahmeti Arat, Kutadgu Bilig (Türk Dil Kurumu 1999).

Z Kuşağının Psikososyal Spektrumu: Ailelerin Yapacak Bir Şeyleri Kaldı •

Ertuğrul Sancak

İçinde yaşadığımız zaman zarfında ergenlik ve yetişkinliğe adım atma çağını yaşayan nesille çeşitli ortamlarda bir araya gelip bu kuşağın davranışlarına dair belli gözlemler yapıyoruz. Bu gözlemlerden en yoğun veriyi sağlayanlardan biri de hem velileri hem gençleri görebilme imkânı veren hastane koşullarında hasta-doktor ilişkisi esnasında yapılan gözlemler. Çeşitli sağlık nedenleriyle tedavi olmaya gelen veya getirilen gençler, psikososyal anlamda değerlendirmeye müsait bazı ortak özellikler gösteriyor. Ben de bu yazıda, bir pediatri doktoru olarak karşılaştığım vakalardan süzdüğüm şahsi klinik gözlemlerime dayanarak bu anlamda bir değerlendirme yapacağım. Son nesle ulaşmanın, onlara nüfuz etmenin ve onlarla hemhâl olmanın çoğumuz için kolay bir iş olmadığı bir dönemde, bu zorluğun ilişkilerimizi ne denli zedelediğini ve sağlıklı olmaktan çıkardığını vurgularken, bu konuda büyüklerin payına düşebileceklere dair önerilerimi sunacağım.

Bu zamana kadar, insanlık tarihini etkileyen son derece büyük olaylar yaşandı, hepsi insanı farklı ölçekte biçimlendirdi. Yaşamakta olduğumuz çağ da zannediyorum kendine has şekillendirici bir özelliğe sahip. Vakit kavramına, tüketime, ihtiyaçlara ait algımız bütünüyle değişmiş durumda. Günlerce, haftalarca süren yolculuklarımız yok, mesafe kavramı kafamızdan silinmiş durumda. Bununla birlikte çağımızda bireyselliğimiz çok daha kuvvetli, bazen gerekli bazense abartılı olarak her şeyin öznesi olarak kendimizi görüyor, kimse için bir şeye katlanmıyoruz, çok defa alttan almıyoruz. Bu gerçekler, bu çağın insanı olarak kişiliklerimiz üzerinde yamalarla bazı değişiklikler yaptı; fakat son nesil bütünüyle bu gerçekler içerisinde doğdu ve şimdinin gençlerinin kimliği, bu gerçeklerle şekillendi. Fakat son nesle atfedilen özellikler, hepimizi belli ölçüde etkilemiş durumda. Belli ölçüde olması zannediyorum şöyle bir dezavantaj oluşturuyor: Son nesille aramızdaki farkın ayırıcısına varamıyoruz. Bu kuşağın içine doğduğu koşullardan önceki bir zaman di-

liminde doğmuş büyüklerde, yani bizlerde, var olan küçük küçük yamalar çocuklarımızın bütünüyle kumaşını oluşturuyor ve yamalarımız bizi onlar gibi yapmıyor. Bu yamalı-benzerlik hâli ise doğru bir empatiyi ve anlaşmayı iyice güçleştiren bir şeye dönüşüyor. Nesiller arası kopukluk, kuşak farkı gibi ifadeler yeni kavramlar değil ya da daha önce görülmemiş durumlar değil fakat kıyas yaparsak son nesille aramızdaki kopukluk çok daha büyük, net ve keskin.

Bildiğimiz üzere ergenlik, çatışmaların, uçların, benlik kaygısının olduğu bir dönemdir. Çoğumuz ergenlik döneminde hayatımızı ana hatlarıyla şekillendiren dinî, sosyal, siyasi görüşleri; üzerimizde karar verici olarak gördüğümüz baba, aile, yönetim gibi otoriteleri acımasızca sorgulamış, çok defa yerden yere vurmuşuzdur. Ergenlik dönemi bu sorgulamalarla, birey olarak varlığın hissettirilme çabasıyla bilinir ve insan hayatında doğal olarak yaşanması gereken bir dönemdir. Sağlıklı geçirilmesi, sağlıklı bir erişkin ruh sağlığı için gereklidir. Aslında bu noktaya kadar çocuklarımızın ergenlikteki meseleleri ile bizim vaktiyle olan meselelerimiz arasında farklılık yok, fakat bu süreçteki meseleleri ifade şekli açısından baktığımızda durum böyle değil. Bu ifade şekli farklılığını bu kuşağın en temel psikososyal problemlerindeki yaklaşımlarını göz önünde bulundurarak anlayabiliriz. Şöyle ki, ergen sağlığı açısından psikososyal yakınmaların başında aile içi çatışma, aile ile iletişim kopukluğu ve vakit öldüren bağımlılıklar gelmektedir. Bu yakınmaları incelediğimizde önceki kuşakların ergenliği yaşama biçimlerinden farklı olarak son nesilde şöyle bir tarz olduğunu görürüz: Onlar, daha önce rastlanmadığı ölçüde, herhangi bir problemi oluruna bırakmıyor, alttan almıyorlar. Ne hissediyorlarsa, nasıl yaşamak istiyorlarsa aktif ya da pasif bunu aileye hissettiriyorlar. İçerik olarak, ana hatlarıyla anne ve babalarının muhtemelen vaktiyle kendi ergenlik dönemlerinde hissetmiş olduğu duygular tarafından sarmalanmış oluyorlar, fakat bu duyguları on-

lardan çok daha farklı şekillerde ifade ediyorlar. Onlara göre bir duygu durumu içerisinde bulunmak, bunu her şekilde ifade etme özgürlüğünü de beraberinde getiriyor ve bu nesil mensuplarının ifade şekillerine getirilen en ufak bir sınırlamaya karşı tahammül eşikleri çok düşük.

Hem ailelerin hem de çocukların şikâyetlerini dinledikten sonra aslında her iki tarafın da bütünüyle haksız ya da mantıksız olmadığını görüyorsunuz. Aileler son derece doğal bir içgüdüyle çocuklarını koruma düşüncesi içerisinde hareket ediyor, çocuklarsa ailedeki tutarsızlıklar ve yüzeysel isteklerden dem vurarak bu ortamda kendilerinin karar verici olmasını istiyorlar. Çözümse ne yazık ki genelde çok kolay olmuyor çünkü ortada sorun çıkaran bir sosyal ortam ve ilişkiler ağı var, çocuğu ve aileyi tekrar mevcut bu sosyal yapı içine gönderiyor, sorunları zaten sorun çıkarmış bu yapı içinde çözmeye çalışıyorsunuz. İlişkileri, kişilikleri bütünüyle değerlendirmek ve yeniden şekillendirmek son derece meşakkatli, zaman alan ve aileler açısından istek gerektiren bir süreç. Burada ailelere fark ettirilmesi gereken iki husus oluyor: Birincisi, bu bir çocuk, nihai karar verici değil dolayısıyla ne bütün görev ne de bütün sorumluluk onun. İkincisi, bu çocuk sizin çocuğunuz, bir şey yapılacaksa siz yapacaksınız, başına bir şey gelirse siz üzüleceksiniz, siz ilgilenmezseniz başka kimse ilgilenmeyecek.

Sorunların çözümü noktasında ailelerin değiştiremediği durumlar olabiliyor. Yoksulluk, düşük zekâ seviyesi, düşük sosyokültürel yapı; bunlar bir yandan çocuklar için katlanılmak istenmeyen bir aile yapısı oluşturuyor bir yandan da aileler için sorunla baş etmeyi güçleştiriyor. Daha değiştirilebilir gibi duran ama bir yandan da değiştirilemez sebeplerle son derece iç içe olan kötü karı-koca ilişkisi, kötü anne-baba ilişkisi, ev içindeki anne-baba rollerinin oturmamış olması, ev içinde anne-babaya ait tutarsızlıklar gibi faktörler de ne yazık ki düzeltme konusunda çok başarılı olunabilen faktörler değil. Tüm bu faktörlere baktığımızda, ebeveynler olarak çocuk yetiştirmek için normalin üzerinde çaba sarf etmemiz, bir yandan da kendimizi değiştirmemiz gerekiyor. Her zaman çocuk yetiştirmek çaba gerektiren bir işti, ama zamanımızda bu esnada yapılan hataların olumsuz karşılığını on yıllar sonra değil hemen görüyoruz. Etrafımıza baktığımızda elli altmış yaşına gelmiş hâlâ kendini bulamamış, hayatı anlamlandıramamış, etrafına zarar veren birçok insan olduğunu görüyoruz. İş hayatında altındaki ezen, hakaret eden ve bundan zevk alan sayısız insanla muhatap oluyoruz. Belki bu durum da önceki nesle has kötü ve geç bir dışa vurum. Çocuklarımızın tepkilerini bu anlamda mevcut yetişkinlerin bu kötü davranışlarıyla kıyaslarsak

sağlıklı olarak değerlendirebilir ve erken müdahale adına bir şans olarak görebiliriz.

Çocukların uçlarda dolaşan, ailelerine benzemeyen, törpülenmek bilmeyen davranışları ve düşüncelerinin aileler için katlanılmaz olduğu su götürmez bir gerçek. Diğer taraftan bu durumun hiç olmamasını beklemek de gerçekçi değil. Makul sınırlar için çocuklara hareket alanı sağlamak iki taraf için de sağlıklı, sürdürülebilir bir ilişki sağlayabiliyor. Çocukların zaten otorite olarak gördükleri her şeye karşı oldukları bu dönemde şekilci bir dayatmaya gitmek nihayetinde kötü sonuçlar doğurabiliyor. Bu dönemde bu tarz bir baskıcılık hem istenen faydayı sağlamıyor hem de uzun vadede belki de çocuğun kendiliğinden geleceği noktaya ulaşmasını engelliyor. Aslında neden ve ne için sorularının yanıtlarını çocuklarımıza öğretmemiz, bir süre sonra onların zaten ne şekilde sorusunu sormasını sağlayabiliyor. Çocuğun düz bir şekli reddetmesi, ona karşı çıkması son derece kolay olurken; yüzyıllardır insanın ve insanlığın aradığının karşılığı olan bir düşünce yapısı, yine mücadele edeceği ama sonunda kabul etmese bile reddedemeyeceği bir gerçeği ona sunabiliyor ve nihayetinde savrulduğu yer daha mutedil bir yer olabiliyor. Yine, aile içindeki tutarsızlıklar da bu şekilde: Şekilci ve yüzeysel bir istek, anne babanın hayatlarında tatbik etmedikleri, hatta yanından bile geçmedikleri bir şeyi çocuklarından beklemeleri, istenenin çok uzağında bir netice verebiliyor.

Her topluluğun ana hatlarıyla çocuğunun kendisi gibi olması beklentisi var ve bu son derece anlaşılır bir beklenti. Çocuklarımızın uçlara savrulmamasını, bizim yolumuz üzere gidip sonrasında kendi yolunu çizmesini istiyorsak anne babalarımızın çabaladığından daha çok çabalamak zorundayız. Tutarsızlıklarımızı fark edip gidermeli, çağımızın gerektirdiği her türlü alana ait bilgiyi kovalamalıyız. Çocuklara ebeveynlerine karşı kullanabilecekleri tutarsızlıklarla dolu, kendilerine has zannedip başıboş at koşturabilecekleri bir alan bırakmak yerine biçimsel değil; hayata, insana dair neden ve amaç bildiren fikirler aktarmalıyız. Çobanlığa talip olup çocuklarımızı gütmeye çabalamak yerine onlara iyi birer örnek ve rehber olabilmeye çabalarsak sorunlarımızın daha kolay çözülebileceğini düşünüyorum.

Ertuğrul Sancak, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesini bitirdi. Halen Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalında uzmanlık eğitimine devam etmektedir.

Z Kuşağı, Fandom ve Güney Kore Popüler Kültürünün Psikososyal Açıdan İncelenmesi .

Fatıma Zehra Kınık

BTS ve Blackpink gibi Kpop(Kore Pop müziği) grupları, sanatçıları ve Kore dizileriyle geniş kitlelere yayılmış, böylece global bir kültür hâline gelmiş olan “Hallyu”¹, ya da “Kore Dalgası” ve bu dalgayı büyüten fan grupları, son yıllarda Türk medyasında toplumsal bir mesele olarak tartışılıyor. Twitter’da Koreli ünlülerin sık sık trend topic olduğunu gördüğümüz bu popüler kültüre, özellikle Z Kuşağının yakın irtibatı dikkat çekiyor. Peki, milyonlarca gencin bu kültüre aidiyet duymasının sebebi nedir? Neden bu kültür, Z Kuşağı ile daha çok ilişkilendirilir oldu? Son olarak, bazı yayın organlarında Kpop², gençler için bir “tehlike”³ olarak nitelendiriliyor. Kpop ve genel olarak fan kültürü, iddia edildiği üzere gerçekten tehlikeli mi? Bu sorulara binaen bu yazı; Kpop kültürüne ilgi duyan, bu kültüre aidiyet hisseden gençleri anlamayı ve psikososyal açıdan bu meselenin anlaşılmasını hedeflemektedir.

Kpop fan kültürünün ve Z Kuşağı gençleriyle olan ilişkisinin anlaşılması için öncelikle ergenlerin kimlik gelişim sürecini ve fan kültürünün bu süreç üzerindeki etkisini kavramak gerekir. Gençler, ergenlik döneminde aidiyet ihtiyacından ve “Ben kimim?” sorusundan kaynaklanan bir motivasyonla bireyselleşme sürecine girerken, ailelerinden bağımsızlaşmaya başlayıp diğer sosyal gruplarla – özellikle akranlarıyla – yakınlık kurarlar. Bireyselleşme ya da kimlik inşası hayat boyu sürse de bu süreç, ergenlik döneminin temel meselelerinden biri olarak görülebilir. Bu dönemde ergenler, Erikson’un psikososyal gelişimin merhalelerinden biri olarak tanımladığı kimlik inşası ve rol karmaşası çatışmasını deneyimlerler. Bu sebeple farklı türden kimlikleri “deneyimlemeleri”, “havalı”, güçlü ve karizmatik buldukları kişileri taklit etmeleri olasıdır. İşte tam da bu dönemde, 1990’lı yılların sonu ile 2010’lu senelerin başında doğmuş olan Z Kuşağı, diğer tüm kuşaklar gibi bireyselleşme sürecinden geçmektedir/geçecektir. Ayrıca Z Kuşağı bireyleri, internetsiz bir dünyadan

bihaber olduğu için, “Dijital Yerliler”⁴ olarak nitelendirilen ilk kuşaktır. Bu kuşağı diğer kuşaklardan ayıran bir diğer özellik de genç bireylerinin fandomlara⁵ dair aidiyet kurma şekilleridir. Fandomlar, fanların sosyalleşmesini sağlarken birbirlerine psikolojik ve duygusal bir bağ kurmasına da yol açar. (Reysen ve Branscombe, 2010). Z Kuşağından kendini fan olarak tanımlayan bireyler ise internet aracılığıyla, ilgi duydukları ünlülerle ve fandomlarla doğrudan iletişim kurma şansı yakalamış oluyorlar. Bu nedenle sosyal medya, fanlar ile sanatçılar arasındaki psikolojik bağı kuvvetlendiriyor. Kpop kültürü de bu bağın en güçlü yaşandığı fan kültürlerinden biri sayılabilir.

Kpop aslında son yıllarda ortaya çıkmış bir akım değil. 1990’lı yılların sonu ve 2000’lerin başında, Kpop’ın ilk nesillerinden Seo Taiji and Boys, H.O.T, Sechskies, TVXQ ve Big Bang gibi müzik grupları pek çok Asya ülkesinde oldukça popülerdi. 2012’de PSY adlı şarkıcının “Gangnam Style” isimli müzik videosu, 1 milyar görüntüleme alan ilk video olarak Guinness rekoru kırdı ve bu durum Hallyu için bir dönüm noktası hâline geldi. Böylelikle Kpop, Dünya çapında tanınır oldu. Kpop kültürünün bu kadar hızlı yayılması, Japonya, Çin ve Tayvan gibi ülkelerde “Anti-Kore Dalgası” (Anti-Korean Wave) olarak adlandırılan tepkisel bir akıma yol açsa da bu durum, Kpop’ın popüleritesini durduramadı. (Hwang, 2011). Hatta, 2010 yılında, Kore Dalgasının ikinci türü olan “Hallyu 2.0” doğmuş oldu. (Jin ve Yoon, 2015) Bu türde, Kpop’ın Batı medyasındaki popülerliğinin artmasıyla, Batı tarzında ritimler, melodiler ve İngilizce tabirler, Kpop şarkılarında daha sık kullanılmaya başlandı. Sosyal medyanın yaygın kullanımı, pek çok kültür gibi Kpop kültürüne olan erişimi de hızlandırdı ve kolaylaştırdı. Böylece “idoller”, uluslararası sahada fanlarıyla; fanlar da birbirleriyle, yani fandomuyla, etkileşebilme fırsatı buldu. İdollerin çalıştıkları müzik şirketleri, reklam stratejilerini sosyal medya hesapları üzerinden plan-

lamaya başladı. Fanlar Youtube, Tiktok, Instagram gibi mecralarda Kpop şarkılarını ve danslarını yorumlayarak idolleri ve müzik şirketleri tarafından fark edilme imkânına sahip oldu. Sosyal medya, Kpop müzik gruplarının üye seçme (audition) metotlarını da etkiledi. Artık sadece Koreli değil; Taylandlı, Çinli, Tayvanlı, Endonezyalı vb. milletlerden bireyler de sosyal medya üzerinden, Kore'deki büyük müzik şirketlerinin seçmelerine girerek ünlü gruplarda yer almaya başladılar. Böylelikle, Kpop fanlarının, bir gün "idol" olabilme ve "idolleri" ile tanışıp onlarla birlikte müzik endüstrisinde iş birliği yapabilme ihtimaline sahip oldular.

Kpop fanlarının gruplarına olan bağlılığı yalnızca ürettikleri müzikten kaynaklanmıyor. Pek çok grup, müzik üretmek dışında sosyal sorumluluk kampanyalarındaki aktifliği ile de konuşulur oldu. Bu sebeple, sadece birer "idol" değil; fanlarının deyimiyle bir nevi "iyilik elçileri" olarak algılanıyorlar. Örneğin, uluslararası en geniş fan kitlesine sahip gruplardan biri olan BTS grubu, 2018 yılında Birleşmiş Milletler'de UNICEF tarafından desteklenen bir yardım kampanyasının⁶ sözcülüğünü üstlenmiştir. BTS'in ve diğer Kpop sanatçılarının çizdiği bu aktivist imaj nedeniyle fanlar, idollerini rol model olarak algılıyor. Rol model olmanın ötesinde, idoller, fanlarını koşulsuz sevdiklerini ve onların desteğiyle başarılı olduklarını sık sık dile getiriyorlar. Bu durum fanların psikolojik bağını güçlendiriyor. Fanlığın sosyal fonksiyonlarının yanı sıra, Kore kültürüne olan ilgileri, genç fanlarının bilişsel ve kişisel gelişimine de olumlu katkı sağlayabiliyor. Kendi kendilerine Korece öğrenen pek çok fan, Korece videoları kendi dillerine çeviriyor ve bu sayede içerik üreticiliği ya da grafik tasarım gibi alanlarda da beceriler geliştirebiliyorlar.

Kpop kültürünün ilgi çekici dünyası genç fanlarına cazibeli gelse de fan kültürünün saplantı hâline gelmesi ve idolizasyondan kaynaklanabilecek olumsuz sonuçlar yadsınamaz. Fanların sanatçıları obsesyon derecesinde idolize etmesi, psikoloji literatüründe "idole tapma" (celebrity worship) olarak tanımlanıyor. İdollerıyla olan duygusal bağ anormal bir seviyeye geldiğinde, gençler artık "tapma" derecesine geliyorlar ve buna bağlı olarak hayat memnuniyetleri azalabiliyor. Bu tip fanlarda vücut algı bozukluğu, alışveriş ve teknoloji bağımlılığı, yeme bozuklukları, "stalklama" davranışı gibi psikolojik rahatsızlıklar da sık görülüyor. (Sansone ve Sansone, 2014; Utami, 2019). Güney Kore'de, bazı fanlar idollerini evlerine kadar takip ediyorlar, hatta kendi kanlarıyla yazılmış mektupları idollerine gönderiyorlar. Bu tip anormal davranışların görüldüğü fanlar, "sasaeng fan" olarak adlandırılıyor. Bu durum, Kore'de psikopatolojik açıdan incelenmekle birlikte hukuki yaptırımları da var. (Williams ve Ho, 2016) Kore'de durum böyleyken Türkiye'de de Kpop kültürü, fanlarında farklı davranışlara yol açabiliyor. Bazı fanlar, devamlı maruz kaldıkları ve

yakın hissettikleri modern Kore yaşantısını deneyimlemek için Güney Kore'ye taşınma, hatta Güney Koreli biriyle evlenme hayalini kuruyorlar. (Asa, 2019) Örneğin, GZT'nin bir haberine⁷ göre, hayallerini gerçekleştirmek üzere Güney Kore'ye kaçmaya çalışan üç genç kız, günler sonra bulunuyor.

Fanların, Kpop'ı idealize etmelerinin sebeplerinden biri de Güney Kore medyasında Kpop idollerinin ve yaşantılarının neredeyse mükemmel derece sunulması olabilir. Ancak bu mükemmel imajın ötesinde pembeye boyanmış bir gerçeklik mevcut. Bazı Kpop müzik şirketlerinin neredeyse kölelikle eş değer antlaşmaları, sanatçıların yaşamını da zorlaştırıyor. İdoller, küçük yaşlarından itibaren, dans ve vokal becerilerini geliştirmeleri için yoğun bir eğitim sürecinden geçiyorlar. Bu süreçte aileleri ile iletişimleri kesilmiş oluyor ya da nadiren görüşmelerine izin veriliyor. Bunun yanı sıra, fiziken de belirli bir standardı yakalamaları gerektiğinden ağır diyetler yapmaları isteniyor. Kpop endüstrisinin zorlayıcı doğası, bahsi geçen Sasaeng fanlarının patolojik davranışları ve bazı kesimler tarafından uygulanan zorbalıklar, pek çok Kpop sanatçısında uzun süren depresyon, anksiyete ya da yeme bozuklukları gibi çeşitli rahatsızlıklara sebep oluyor, hatta intihara⁸ sürüklenebiliyorlar. Dolayısıyla, sadece fanlar değil; idolleri de bu kültürden olumsuz etkilenebiliyorlar.

Özetlemek gerekirse, Kpop'ın fanlarıyla, bilhassa Z Kuşağı bireyleriyle ilişkisi, yalnızca gençlerin kontrolünde olmayıp köklü bir endüstri tarafından yönetilmektedir. Kpop dünyasının sosyal medyada son derece renkli ve pürüzlerinden arındırılarak reklam ediliyor oluşu, özellikle bu mecraanın "yerlisi" olan Z Kuşağı bireylerinin bağını daha da güçlendirmektedir. İdoller tarafından devamlı sevildiğini ve onaylandığını hisseden fakat aile içinde bu kültüre dair ilgisi nedeniyle ötekileştirilen ve ailesi ile iletişimi kuvvetli ol(a)mayan gençlerde bahsi geçen anormal davranışların görülme riski artabilir. Tam da bu noktada, gençlerin çevresindeki ebeveynlerin, büyüklerin yaklaşımı kritik bir rol oynayacaktır. Yargılayıcı ve azarlayıcı bir yaklaşımdan kaçınarak idealize ettikleri bu dünyayı daha yakından tanımaya çalışmak, hatta bu dünyayı beraber keşfetmek faydalı olabilir. Fan kültürüyle ilişkilendirilen psikolojik rahatsızlıklar hakkında endişe ediliyorsa bu durum, bir çocuk-ergen psikoloğuna danışılabilir. Sonuç olarak, fanlık davranışının anormalleşmesinde okları yalnızca Kpop kültürüne çevirip "tehlike" olarak arz etmek, bu kültüre ilgi duyan gençlerin anlaşılmasını zorlaştırabilir. Kendini Kpop fanı olarak tanımlayan bir genci, belli kalıplarla damgalamadan önce, nasıl bir ihtiyaçtan kaynaklanarak ya da hangi motivasyonla bu kültüre aidiyet beslediğini keşfetmek, nesiller arası sağlıklı iletişimin gelişmesinde daha faydalı olacaktır.

Kaynakça

Asa, S. (2019). Güney Kore Popüler Kültürü'nün (Hallyu) İmam Hatip Lisesi öğrencilerine etkisi üzerine bir alan araştırması (Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi).

Hwang, E. (2011, November) Anti-Korean wave divides opinion in Japan. Yonhap News. <https://en.yna.co.kr/view/AEN20111101003000315> (Accessed 31 January 2022)

Jin, D., & Yoon, K. (2015). The Social Mediascape of Transnational Korean Pop Culture: Hallyu 2.0 as Spreadable Media Practice. *New Media & Society*, 18. <https://doi.org/10.1177/1461444814554895>

Nakamura, K. (2021, October). BTS and UNICEF Raise \$3.6 Million to End Violence Against Children. *Global Citizen*. Retrieved January 30, 2022, from <https://www.globalcitizen.org/en/content/bts-unicef-love-myself-help-children/>

O'Hara, R. E., (2020, October). "Who is Generation Z?" *Psychology Today*. Retrieved January 1, 2022 from <https://www.psychologytoday.com/us/blog/nudging-ahead/202012/who-is-generation-z>

Paksoy, M. (2019, February). Uzak Doğu'dan yayılan "K-Pop tehlikesi." *Anadolu Ajansı*. Retrieved January 30, 2022, from <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/uzak-dogudan-yayilan-k-pop-tehlikesi/1392110>

Reysen, S., & Branscombe, N.R. (2010). Fanship and fandom: Comparisons between sport fans and non-sport fans. *Journal of Sport Behavior*, 33, 176-193. [doi:http://dx.doi.org/10.13072/midss.472](http://dx.doi.org/10.13072/midss.472).

Sang-Hun, C., & Lee, S. (2019, November). Suicides by K-Pop Stars Prompt Soul-Searching in South Korea. *The New York Times*. Retrieved January 30, 2022, from <https://www.nytimes.com/2019/11/25/world/asia/goo-hara-kpop-suicide.html>

Sansone, R. A., & Sansone, L. A. (2014). "I'm Your Number One Fan"- A Clinical Look at Celebrity Worship. *Innovations in clinical neuroscience*, 11(1-2), 39-43.

Utami, R. (2019). The Relationship Between Celebrity Worship and Body Image Adolescent Who Idolize K-Pop. *JOMSIGN: Journal of Multicultural Studies in Guidance and Counseling*, 3, 137-150. <https://doi.org/10.17509/jomsign.v3i2.20963>

Williams, J. P., & Ho, S. X. X. (2016). "Sasaengpaen" or K-pop Fan? Singapore Youths, Authentic Identities, and Asian Media Fandom. *Deviant Behavior*, 37(1), 81-94. <https://doi.org/10.1080/01639625.2014.983011>

Zarifoglu, A. (Ağustos, 2021). "Hadımköy'de kaybolan

3 kız çocuğu bulundu". *GZT*. https://www.gzt.com/video/jurnalists/hadimkoyde-kaybolan-3-kiz-cocugu-bulundu-2192256?utm_source=twitter-jurnalists&utm_campaign=twitter-jurnalists&utm_medium=twitter-jurnalists

Fatma Zehra Kınık, İstanbul Şehir Üniversitesi Psikoloji bölümü mezunudur. Şuan Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Bilimleri, Bilişsel Psikoloji bölümünde yüksek lisansını sürdürmektedir. Otobiyografik ve Toplumsal Bellek konularına odaklanmaktadır.

1. Kore Dalgası (Hallyu), Güney Kore'nin pop kültürü, eğlence endüstrisi, TV dizileri ve filmler ihraç eden kültürel ekonomisinin global popülaritesi için kullanılan bir tabirdir.
2. Kpop (Korean Pop), Güney Kore'nin pop müzik türüne verilen isimdir. Pop, R&B, rock, EDM gibi farklı müzik türlerinin birleşmesinden oluşur. Kpop, teklî ya da grup hâlinde "idol" denilen şarkıcılar tarafından icra edilir. İdoller, şarkı söylemenin yanı sıra koreografik danslarıyla tanınırlar.
3. <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/uzak-dogudan-yayilan-k-pop-tehlikesi/1392110>
4. <https://www.psychologytoday.com/us/blog/nudging-ahead/202012/who-is-generation-z>
5. Fan kültürü ya da fandom, gerçek ya da kurgusal bir kişiye veya gruba ilgi duyan bireylerin bir araya gelip oluşturduğu gruptur.
5. <https://www.globalmediainsight.com/blog/youtube-users-statistics/>
6. <https://www.globalcitizen.org/en/content/bts-unicef-love-myself-help-children/>
7. https://www.gzt.com/video/jurnalists/hadimkoyde-kaybolan-3-kiz-cocugu-bulundu-2192256?utm_source=twitter-jurnalists&utm_campaign=twitter-jurnalists&utm_medium=twitter-jurnalists
8. <https://www.nytimes.com/2019/11/25/world/asia/goo-hara-kpop-suicide.html>

İ-Nesli - Jean M. Twenge •

Halide Sena Koçyiğit

2000’li yıllarda doğan ve Z Kuşağı olarak adlandırılan jenerasyon, önceki kuşaklardan davranışları, yaşam stilleri ve dünya görüşleri açısından gerçekten farklı mı? Farklıysa bu farklılık neden kaynaklanıyor, ileride bu kuşağı ve bu kuşağın yetişkinleri olduğu dünyayı neler bekliyor? San Diego State Üniversitesi Psikoloji alanında Profesör olan Jean Twenge, İ-Nesli isimli kitabında bu soruları irdeliyor.

Eser, lise ve üniversite çağındaki gençlere yöneltilen soruların cevaplarından, gençlerle birebir görüşmelerden ve arşiv incelemelerinden elde edilmiş verilerin analizi ile oluşturulmuş akademik bir çalışma. Ayrıca yazar, kuşaklar arası değişimi karşılaştırıp, Z Kuşağına dair bir tasvir oluşturduktan sonra; bunun geleceğin eğitim sistemi, sosyal hayat dinamikleri ve ekonomik yapısı üzerindeki olası etkilerine değiniyor. Son olarak, ortaya çıkan/çıkması muhtemelen olan problemlerin önüne geçmek için alınması gereken önlemleri birey, toplum ve sistem bazında değerlendiriyor. Bu anlamda eserin hem inceleme yöntemi hem de tartışma kısmıyla, günümüz kuşak tartışmalarına önemli katkılar sunduğunu düşünüyorum.

Twenge, eserinde, 1976 yılından 2016 yılına kadar yaklaşık 11 milyon Amerikalı gencin aynı sorulara verdiği cevapları karşılaştırıyor. Verilerin büyük çoğunluğu, Monitoring the Future, The Youth Risk Behavior Surveillance System, Higher Education Research Institute/ The American Freshman Survey, General Social Survey gibi araştırma kuruluşlarından elde edilse de, yazarın birebir görüşmeleri ve röportajları da kaynak olarak kullanılmış. Bu yönüyle, çalışma güçlü bir metodolojiye sahip. Çünkü sonuçlara baktığımızda yaş ya da deneyim değişkenlerini etkisinden arınmış bir şekilde, yalnızca kuşak değişkeninin etkisini görebiliyoruz. Bu verilerin demografik özellikleri (ırk, cinsiyet, din, sosyo-ekonomik düzey gibi) popülasyonu yansıtacak şekilde heterojen. Ulaşılan sonuçlar ise belli bir grup ya da sınıfa ithaf edilemeyecek derecede yaygın ve genellenebilir. Ayrıca yazar, 1995 sonrasındaki değişimin ve teknolojik ilerlemenin, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde benzer zamanlarda ortaya çıkıp yaygınlaştığını ve nesle etki eden bir diğer etkenin ise küreselleşme olduğunu söylüyor. Bu da, her

ne kadar veriler yalnızca Amerikan örnekleminde elde edilse de, eserin Türkiye gibi gelişmekte olan diğer ülkelerdeki genç nesli anlamada yardımcı bir kaynak olabileceğinin işareti.

Yazarın sınıflandırmasıyla 1995 ve 2012 yılları arasında doğan i-Nesli’ni, önceki kuşaklardan ayıran temel faktör; doğumlarından itibaren bu neslin hayatının bir parçası olan akıllı telefonlar ve internet. Yazarın son kuşağı ‘Z’ yerine ‘İ’ harfiyle tanımlıyor olması da 2007 yılından sonra hayatımıza giren I-Phone’ların, internetin, bireyselliğin (‘individualism’), kuşağı etkileyen ekonomik sıkıntıların (‘income inequality’); kuşağın temel dinamiklerini daha doğru bir şekilde yansıttığına inanmasında kaynaklanıyor (s. 22-29).

‘Nereye Gidiyor Bu Gençlik?’ İ-Nesli’nin Önceki Kuşaklardan Farklılaşan Davranış Şekilleri ve Duygu Durumları

Yazara göre, bu nesilde gözlenen en belirgin tutum, çok geç yetişkin olmaları ya da yetişkin olmaktan kaçmaları. Yetişkinlik, bağımsızlık ya da yetişkin olmakla ilişkilendirilen çoğu davranış; bu neslin üyeleri öncakilere göre

çok daha geç sergiliyor ya da sergilemeyi tercih etmiyor. Mesela gençler daha geç ehliyet almaya ve kendi paralarını kazanmaya/yönetmeye başlıyor. Ayrıca lise çağında dışarıda tek başlarına ya da arkadaşlarıyla vakit geçiren ergenlerin sayısında düşüş var (s. 50-79). Öte yandan, lise çağında alkol kullanımı, trafik kazaları, ilk ilişki deneyimi ve evlilik dışı ergen doğurma oranları da benzer bir düşüş trendine sahip (s. 41-50). Aynı zamanda bu gençler, yetişkinliği çok daha olumsuz bir dönem olarak değerlendirirken, iş hayatına atılmak, para kazanmak ya da ayrı eve çıkmak gibi yetişkinlik sorumluluklarını da olabildiğince erteliyor (s. 71-81).

Kitabın 2. ve 3. bölümlerinde işaret edilen konu ise günlük yaşam alışkanlıklarındaki farklılıklar: Gençler, arkadaşları ile sosyal hayatta daha az vakit geçiriyor. Bunun yerine sosyal mecralar üzerinden mesaj yollu iletişim kurmayı, online oyunlar oynamayı ya da farklı uygulamalar üzerinden sosyalleşmeyi tercih ediyorlar. Gençlerin günlük ekran süresi artarken; ders çalışma, kitap ve dergi okuma, çevrim dışı sosyalleşme, part-time çalışma, ve en önemlisi ortalama uyku süreleri azalıyor. Sosyal mecralarda harcanan zaman artışı ve uyku süresindeki azalma; gençlerde rapor edilen mutsuzluk, depresyon, kaygı ve intihar oranları ile pozitif korelasyon göstermekte. Yazar buradaki pozitif korelasyonun altında yatan sebep-sonuç ilişkisini daha doğru anlayabilmek için bazı deneysel çalışmalara atıflarda bulunmuş: Birden çok çalışmanın sonucu, ekran süresi ve çevrim içi etkileşimin gençlerin, iyi olma hallerinin negatif yönde etkilediğini gösteriyor (s. 118, 119). Ayrıca, i-Nesli’nde gözlenen olumsuz ruh hâli daha çok öz-şiddet düzeyinde; cinayet, darp ve kavga gibi dışa vurumsal saldırganlık davranışlarında da bir azalma var. Twenge bu değişimi, gençlerin çok daha korunaklı, tedbirli ama aynı zamanda duygusal açıdan kırılğan ve kaygılı yetişmesinin bir sonucu olarak yorumluyor.

Politik görüş ve toplumsal hareketlere karşı tutumları incelendiğinde, gençlerde apolitik tutumların yaygınlaştığı (s. 335-368); toplumsal meseleler de ise daha eşitlikçi ve özgürlükçü bir yaklaşımın benimsendiği görülüyor (s. 295-334). Aynı zamanda gençler sosyal meselelere ve yardım faaliyetlerine karşı çok daha duyarlılar ve farklı fikirlere karşı toleransları yüksek. Ancak i-Nesli bireyleri düşünsel anlamda sosyal meselelere duyarlı olmasına rağmen, aksiyon alma konusunda çok daha pasifler. Ayrıca gençler eleştiriye karşı çok daha hassaslar ve kendileri için psikolojik ‘güvenli alanlara’ ihtiyaç duyuyorlar (s. 207-220).

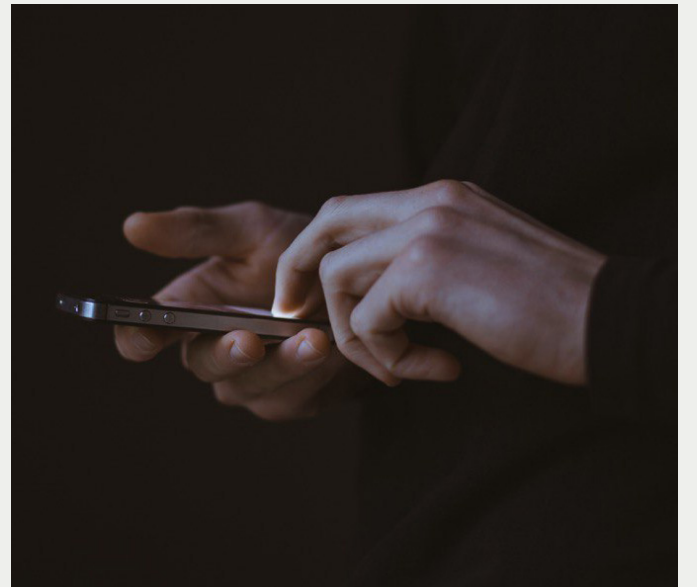
Sonuç Yerine

Teknolojik gelişmelerin, bu dönemde doğan ve yetişen çocukların duygu ve davranış kalıplarını şekillendirme

de çok yönlü bir etkisi var. Değişimin olası olumsuz sonuçlarının önünde geçmek ise öncelikle nesli doğru tahlil etmekle başlıyor. Kuşak değişimini doğru okumak için uzun yıllar öncesine dayanan kuşaklar arası verilere ihtiyaç duyulur. Bahsedilen eserin küresel dünyada genellenebilir verilere dayandığı söylene de Amerika örneklemini ve kültürünü yansıttığını göz önünde bulundurmamız gerekir. Bu açıdan bize Z kuşağı hakkında genel bir bilgi verse de Türkiye’deki ya da dünyanın farklı bölgelerindeki genç nesli anlamak için tek başına yeterli değil. Bu yüzden ülkemizde de kuşaklararası karşılaştırmalar yapılmasını sağlayacak kontrollü araştırma merkezlerine ihtiyacımız var. Bu yolla, eğitim müfredatı, gelişimsel yaklaşımlar ve sosyal politikalar daha doğru bir zeminde şekillenebilir.

Verilerin okunmasındaki kültür etkisini bir kenara bıraktığımızda yazarın önemle üzerinde durduğu iki mesele ile karşılaşyoruz. Bunlardan ilki i-Nesli’nin öğrenme alışkanlıkları ve çalışma hayatına dair beklentileri doğrultusunda eğitim sisteminin nasıl değişmesi gerektiği. İkincisi mesele ise i-Nesli’nin bedensel ve ruhsal sağlıkları üzerindeki tehditlerin nasıl bertaraf edilebileceği.

Twenge, 4 yıllık lisans eğitimi alan örnekleme dahi dikkat süresinin oldukça kısalmış, odaklı ve derin çalışma pratiklerinin azalmış, ortalama ders çalışma süresinin önceki kuşaklara göre düşmüş olduğunun altını çiziyor (s. 391-395). Gençlerin klasik metotlarla öğrenmeye ayırdıkları kısıtlı bir zamanları ve dikkatleri olduğu düşünülürse; bu neslin, içinde yaşadıkları dünyada gerçekten neyi bilmeye ihtiyaçları olduğu ve hangi niteliklere sahip olmaları gerektiği tekrar düşünülmeli. Ayrıca yazara göre bilginin ne şekilde sunulduğu da kritik çünkü klasik öğrenme teknikleri artık eskisi kadar efektif görünmüyor. Bu kişiler vakitlerinin ciddi bir kısmı sosyal paylaşım sitelerinde ya da online oyun platformlarında geçiyorsa aktarılması gereken bilgiler de bu platformların rekabet, paylaşım, etkileşim ve görsellik gibi nitelik-

lerini taşıyabilir.

Verilerin işaret ettiği diğer bir nokta ise neslin sosyalleşme pratiklerinin değişmiş olması. i-Nesli, sosyal paylaşım platformlarını, yüz yüze etkileşim ve arkadaşlığa bir alternatif olarak kullanıyor. Ancak rapor edilen yalnızlık ve değersizlik hissi, sosyal medyada harcanan zamana paralel olarak artıyor. Yani sosyal platformların, sosyal bağ/yakınlığın kişiye sunduğu duygusal desteğin yerini almadığı ortada. Yazar, bu neslin üyelerinin, sosyal medya kullanım süreleri, mahremiyet, paylaşım ve etkileşim sınırları, siber zorbalık gibi konularda eğitilmesi gerektiğini; ve sosyal medya etkileşiminin, gerçek bağ ve yakınlığın bir uzantısı olmadığı konusundaki farkındalıklarının artırılması gerektiğini düşünüyor.

Son olarak i-Nesli’nde depresyon, kaygı ve intihar oranlarında ciddi bir artış var. Ayrıca duygusal destek arama ve terapiye gitme eğilimleri de yüksek. Bu durumda gençlerin sosyal destek merkezlerine erişiminde fırsat eşitliği sağlanması devletlerin sosyal politikalarında göz önüne almaları gereken bir nokta. Ayrıca toplumda psikolojik destek almaya yönelik mevcut önyargıların kırılması gerekiyor.

Kaynakça

Twenge, J. M. (2017). iGen: Why today’s super-connected kids are growing up less rebellious, more tolerant, less happy--and completely unprepared for adulthood--and what that means for the rest of us. Simon and Schuster.

Halide Sena Koçyiğit, Boğaziçi Üniversitesi, Psikoloji bölümü yüksek lisans öğrencisidir. Çalışmaları, çocuklarda sosyal ve epistemik güven ve grup algısı üzerine odaklanmıştır. Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji bölümü lisans mezunudur.

‘BoJack Horseman’ Üzerinden Z Kuşağına Dair Bir Tahlil Denemesi •

Halise Kılıçoğlu, Alican Erdem

Tarihsel tecrübenin gösterdiği üzere, nesiller arası farklılaşma insanoğlunun hayatının akış yönünü değiştirmeye kabildir. Doğum ve ölüm süreçlerinin mütemadiyen yaşanması hayatın devamlılığı için gerekliyken insan birlikteliğinden doğan toplumsal yapıların değişimi de bu sürecin ‘doğal’ bir sonucudur. Ancak, öznel bir yargıda bulunacak olursak, insanoğlunun bu olguyu son 10-20 yılda deneyimlediği ‘hızlandırılmış’ hâli belki de tarih boyunca hiçbir dönemde gözlenmemiştir. Bu anlamda Z kuşağı tartışmalarının yoğunlaşmasını, belki de doğal olması beklenen ilgili değişimin hızlı ve sert oluşu ile ilişkilendirmek gerekmektedir.

Okuduğunuz yazının çıkış noktasını, komedi türüne ait varoluşçuluk ve nihilizm sorgulamalarının işlendiği ve Z kuşağının ilgiyle takip ettiği “BoJack Horseman” isimli dizi oluşturmaktadır. Dizide BoJack isimli karakter ‘hollywoo’ adlı film endüstrisinin jelatin kaplı güzelliğinin arkasında yatan karanlık narsistik yalanlara odaklanır. Bunu yaparken de hollywoo’yu varoluş için metafor olarak kabul eder ve günlük yaşantılarımızın da tıpkı bunun gibi hayatın genel olarak anlamsızlığını örtmeye yönelik çabalar olduğu vurgusunu yapar. Fikirlerin uçtuğu, sözlerin kıymetini yitirdiği ve görselin görsel olmayan üzerinde ezici bir tahakküm kurduğu bu iklimde, Z kuşağına dair kaleme alınan bu yazı, bir Netflix dizisini konu edinerek bu neslin hayata bakışını tahlil etme gayretindedir.

İlk kısımda ‘duyarsızlaşma’ ve ‘destigmatizasyon’ kavramları arasındaki ilişki tasvir edilecek, ikinci kısımda bu iki kavramla kuşatılan olgusal durumun kökenine dair felsefi sorgulamalar yapılmaya çalışılacaktır. Bu kısımda dizide kara mizah yoluyla varoluşçuluk ve nihilizm temaları üzerinden hayatın anlamsızlığıyla başa çıkma yöntemi olarak sunulan üç adım; Blaise Pascal, Jean-Paul Sartre, Ali Şeriatî, Albert Camus ve Kierkegaard perspektiflerinden yola çıkılarak kısaca ele alınacaktır. Son kısımda ise yazı boyunca sürdürülen felsefi tartışmanın ulaştırdığı neticeler ele alınacaktır.

Kavramsal Temel: Duyarsızlaşma (Desensitization) ve Destigmatizasyon

Duyarsızlaşma, özellikle Z kuşağı ile sık sık bir araya getirilen kavramlardan biridir. Hatta bu kuşak için yapılan tanımlamalarda ‘Emotionally Desensitized Generation (duygusal olarak duyarsızlaşmış nesil)’¹ ifadesi yaygın olarak kullanılmaktadır. ‘Desensitize’ kelime anlamı itibarıyla duyarlı veya aşırı duyarlı bir bireyi, onu uyaran etkene karşı tepkisiz veya hissiz hâle getirmektir.² Psikiyatri alanında Francine Shapiro tarafından geliştirilen EMDR terapi yönteminde desensitization (duyarsızlaştırma), negatif düşünce ve hatıralardan ve/veya travmatik deneyimlerden kaynaklanabilecek olumsuz duygu durumlarından muzdarip olan bireylerin onları tetikleyen uyaranlara karşı duygusal tepkilerinin azaltılması veya söndürülmesi anlamına gelmektedir. Bu yazıda ise ilgili kavram, İngilizcedeki anlamına yakın olarak Arapçada aynı kökten türeyen hissiyat ve hassasiyet kelimelerini içerecek şekilde daha geniş ve felsefi bir anlamda kullanılmaktadır: hislerin ve hassasiyetlerin yitirilmesi hâli.

Duyarsızlaşma, somut olarak belirli bir sürecin sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu sürecin yapı taşlarından biri

olarak görülebilecek olgusal durumu ‘destigmatizasyon’ kavramı ile ifade etmek mümkündür. Destigmatizasyon, bireyin kendi kimliğiyle irtibatlanacak tüm negatif/sınırlandırıcı nitelik veya etiketlerden mutlak anlamda soyunup kendini kabul etme/ettirme gayreti anlamına sahiptir. Başka bir ifadeyle, kamusal alanda beliren olumsuz çağrışım veya sosyal damgaları ortadan kaldırıp şeyleri kabul edilebilir hâle getirme sürecidir.³ Bir örnekle açıklayacak olursak, günümüzde travma veya stres kökenli zihinsel sorunları açıkça konuşmayı normalleştirmek ve toplumda görünürlük sağlamak amacıyla yüksek sesle dile getirmek, özellikle Z kuşağında yaygın bir şekilde görülebilecek bir husustur.⁴ Bu konuda sosyal medya aracılığıyla artan/artırılmış farkındalık ile bir zamanlar göz ardı edilebilecek meseleler sorun olarak kabul edilmekte ve bu şekilde tedaviye muhtaç kabul edilmektedir. American Psychological Association (APA)’de sunulan 2018 tarihli rapor, Z kuşağının olaylar karşısındaki stres düzeylerinin yüksekliğini ve zihinsel sağlık durumlarının zayıf olduğunu bildirme ve bu konuda tedavi/terapi aldıklarını dile getirme olasılıklarının diğer kuşaklara kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir.⁵ Bir diğer araştırmaya göre ise stres kaynaklı problemlerin yüzdeliği Z kuşağında diğerlerinden daha yüksek düzeylerde seyretmektedir.⁶ Z kuşağında görülen zihinsel sağlık durumunu zayıf olarak açıkça ifade edebilme ve tedavi/terapi gibi hizmetlerden faydalanmadaki bu artışı konu üzerindeki destigmatizasyonun artması olarak yorumlamak mümkündür. Sosyal medya ve internet kullanımının çok yaygınlaşması, dizi ve filmlerin bu konuyu sıkça işlemesi vb. sebeplerle oluşturulan medya vasatı sayesinde dijital dünyanın aktif bir parçası olan Z kuşağına ait bireyler, zihinsel sağlık mücadelesi veren başkalarının çevrim içi hikâyelerinde kendilerini bulabilmekte ve bu buluşma kendi mücadelelerinde onlara destek olmaktadır.⁷

Diğer taraftan bu konu etrafında ortaya çıkan endişelerden biri destigmatizasyon sonucu olumsuz damgalardan kurtulma gibi ciddi olarak nitelenebilecek mevzuların, sosyal medya aracılığıyla aşırı romantikleştirilmesinin duyarsızlaşmaya yol açmasıdır. Dijital ortamda popüler içerikler veya mizahla normalleştirilmeye çalışılan bu mevzular, gerçek semptomlarının küçümsenmesi veya aşırı romantikleştirilmesi sonucu göz ardı edilebilmektedir. Bilgi kirliliğini beslercesine trend-fenomen olma ve ilginç görünme amacına binaen ne kadar depresif olduklarını söyleyen kitle ile bu konuda gerçekten desteğe ihtiyacı olan bireyler arasında ayırım yapabilmek gittikçe zorlaşmaktadır.⁸ Z kuşağı bireylerin hassas mevzular üzerinde sözde ‘mizah’ yollu alaycı ve ciddiyetsiz tavırının doğal sonucu olarak başlamış olan duyarsızlaşma, hayatın gerçeklerine karşı takınılan bu hassasiyetin yitirilmesi hâli ile hayatlarındaki ciddiyet duygularını kaybettikleri hissizleşme süreçlerinin birbirini beslemesine ve bir tür kısır döngü durumunun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Yetişkin mizahı olsa da Z kuşağının ilgiyle

takip ettiği, Time dergisi tarafından The Simpsons’tan bu yana en önemli animasyon dizisi⁹ olarak nitelendirilen “BoJack Horseman”, birçok yönüyle bu döngüye işaret etmektedir.

Ana karakter BoJack Horseman tükenmişlik, depresyon gibi zihinsel problemleri olan 90’ların eski sitcom yıldızı, narsisist, alkolik, madde bağımlısı bir insansı attır. Dizi absürt komedi türünde olmasına rağmen hikâye nihilizm/varoluşçuluk temelinde inşa edilmiştir. İnsan ve antropomorfik karakterler üzerinden akıl sağlığı/hastalığı, depresyon, bağımlılık, cinsellik, travma ve kendine zarar verme eğilimi gibi durumlar ele alınır. Dizi sektöründe daha önce de tasvir edilen akıl sağlığı/hastalığı vurgularının BoJack Horseman ile bu kadar başarılı olmasının sebepleri arasında dizinin zihinsel rahatsızlıkları gerçekçi bir tarzda işlemesi ve bu sorunlara herhangi bir çare veya somut çözüm sun(a)maması sayılmaktadır. Böylece izleyici kitlesi arasında yalnız olmadıkları mesajını içeren empati duygusu uyanmaktadır. Dizinin hayattaki sorunlara eksiklik hissi, alkol ve madde kullanımı, sosyal çevre, ebeveynler gibi iç ve dış tüm faktörlerin etkin olduğu bir tür karmaşık sebepler ağı üzerinden yaklaşması da izleyicilerdeki yakınlık duygusunu artırmaktadır.

Daha ‘iyi’ olma yolunda rehabilitasyona gitme, incittiği kişilerle arasını düzeltme gibi adımlar atan BoJack, telafi edilemez biri olmadığı gibi günün sonunda daha iyi biri de değildir. Dizi sonuçtan ziyade sürece ve bu süreçte karakterlerin ruhsal yaşamlarındaki değişimlere odaklanır. BoJack’in insan olan ev arkadaşının bir bölümde: “Senin bütün sorunun kendin. Alkol, uyuşturucu, mesleğinde veya çocukluğunda başına gelen berbat şeyler değil. Kendin.”¹⁰ şeklinde onu uyarmasıyla beraber kalıplardan kurtulma ve kendini kabullenerek gerçekleştirmeye yönelik adım atılan süreçte anlamsızlık, nihilizm vurgularının üzerine Sartre’in varoluşçu ve Camus’un saçmalık/absürtlük felsefeleri eklenir ve “hayat gerçekten anlamsızsa, onunla nasıl başa çıkılabilir?” sorusuna cevap aranır.

Felsefi Soruşturma

Dizide nihilizm ve anlamsızlıkla ontolojik bir tavır alarak başa çıkma konusunda üç tutumun belirginleştiği görülmektedir.¹¹ Sırayla bu tutumlar şu şekildedir:

1. Kendi Dikkatini Dağıtmak (Distract Yourself)

Blaise Pascal'a göre insanların tüm mutsuzluğu, kişilerin tek başlarına kendi odalarında sessiz bir şekilde düşünceleriyle kalamamaları gibi basit bir olgudan kaynaklanmaktadır.¹² Ona göre insan, doğası gereği zayıf olduğundan, aslında kim ve ne olduğunu veya ölümlülük durumunu hatırlama gibi düşüncelerden kendini kurtarmak adına dikkatinin kolayca dağılıyor olması gibi bir doğal savunma mekanizması geliştirmiştir. Pascal'ın bu düşüncesinden yola çıkılarak University of Virginia'da yürütülen bir deneyde ise pek çok insanın bir odada telefon, tablet veya diğer cihazları olmadan sadece düşünceleriyle 10-20 dakika arası oturmaktansa kendi kendilerine elektrik şoku vermeyi tercih ettiği görülmüştür.¹³ Dizide BoJack ve diğer karakterler de kişisel yaşamları, işleri ve hazza yönelik ilişkilerinin yanı sıra alkol, madde kullanımı gibi diğer alışkanlıkların ardına sığınıp dikkatlerini dağıtırlar.

Yalnız bu gibi dünyevi işler veya kısa süreli hazza yönelik eğlencelerle dikkat dağıtarak oyalanma aşaması kişiyi artık tatmin etmediği zaman, Pascal'ın önerisi tek yardım kaynağı olan Tanrı'ya yönelmektir. Fakat dizide

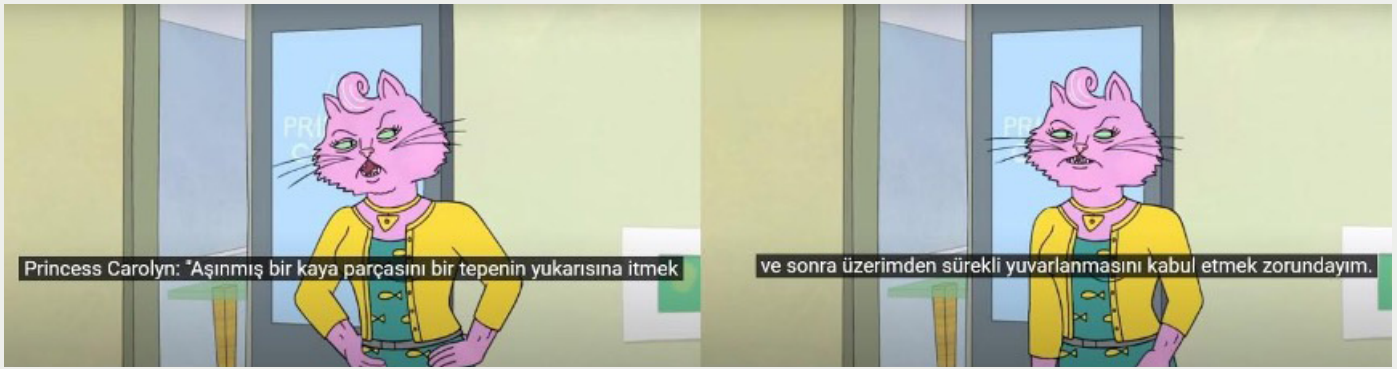
karakterlerin hollywoo çevresinde yaşadığı dönem 'Post God Is Dead (Tanrı öldü sonrası)' bir dünya olarak bilindiğinden ve Tanrı'nın yokluğu fikri üzerinde herhangi bir tartışma açık olmadığından Pascal'ın bu önerisi dizide konu edilmez. Diğer taraftan karakterlerin dikkat dağıtma dürtülerini disipline etmeye yönelik her türlü girişimi trajedilerle sonuçlanır.

2. Radikal Özgürlük (Radical Freedom)

Sartre'in varoluşçuluk (existentialism) felsefesine göre her nesnenin bir varoluşu ve bir de özü vardır. Öz, bir nesnenin genel olarak değişmez özelliklerinin bütünüyken varoluş, nesnenin evrende reel olarak bulunuşu veya kişinin tercihleri, düşünceleri, eylemleri doğrultusunda kendini gerçekleştirmesidir. Sartre'a göre insan tarafından yapılmış her nesnenin özü aynı zamanda onun amacıdır. Mesela insan tarafından tasarlanan makasın özü, onun meydana gelmeden önceki kâğıt kesme amacıdır. Bu yüzden makas gibi nesnelerin belirli bir anlam ve amaca yönelik özü, varoluşlarından önce gelmektedir; yalnız Sartre bu durumun canlı bir varlık olan insan için geçerli olmadığını ileri sürer. Nesnelerin aksine insan bir amaca dayandırılmadan ve neye yarayacağını bilmeden dünyaya gelir. Bu yüzden insan kendi varoluşunu bir öze bağlamadan kendi eylemleriyle meydana getirir. 'Varoluş özden önce gelir.' temelinde inşa edilen bu felsefeye göre insan önce var olur, daha sonra varoluş serüveni boyunca yaptığı tercihler ve verdiği kararlar doğrultusunda özünü kendi yaratır. Varlığının öncesinde özü, amacı veya işlevi belli olmayan insanın ne olup olmayacağı tamamen kendi özgür iradesi ve sorumluluğu altındadır. Diğer pek çok düşünür ise Sartre'ın aksine özün, varoluştan önce geldiğini savunarak insanın Tanrı tarafından belirli bir anlam bütünlüğü içerisinde, bir amaca yönelik yaratıldığını öne sürer.

Sorbonne Üniversitesi'ndeki doktora eğitimi sırasında Sartre'la tanışan İranlı sosyolog ve fikir insanı Ali Şeriatî ise İnsanın Dört Zindanı adlı kitabında insan tanımının iki şekilde yapılabileceğini vurgulayarak biyolojinin konusu olan insanı 'beşer' olarak adlandırır.¹⁴ Beşer; ortak psikolojik, fizyolojik ve biyolojik özellikler barındıran

Princess Carolyn: "Aşınmış bir kaya parçasını bir tepenin yukarısına itmek

ve sonra üzerimden sürekli yuvarlanmasını kabul etmek zorundayım.

iki ayaklı bir canlı türüdür. Oysa filozofun hakkında söz söylediği, şairin üzerine konuştuğu ve dinin ilgilendiği olağan-dışı, üstün ve bilmecemsi gerçek olan insan kavramı beşerden farklıdır. Geçmişten günümüze kadar dünya üzerinde yaşamış tüm beşerler benzer özellikler gösterir ve değişim, gelişim süreci içerisinde 'insan olmak' lığa doğru adım atarlar. Bu tanıma göre insan, Allah'ın kendi suretinden yaratıp yeryüzünde 'halife' kıldığı ve uğrunda melekleri secde ettirdiği onurlu bir varlıktır.¹⁵ Diğer canlıların aksine entelektüel fakültelerle yani dil ve öğrenme kabiliyetiyle donatılmış bu varlık, aynı zamanda irade sahibi olarak seçim yapabilme özgürlüğüne sahiptir. Tanrı tarafından irade bahşedilerek ve her türlü etkiye açık olarak yaratılan insan, bu konudaki rüşünü iyi ile kötü arasındaki farkı 'bilme' ağacının meyvesini yediği anda ispatlamıştır. İradesiyle bu farkındalığı kazandığı andan itibaren ruhani gelişimini tamamlayabilmesi için oyundan ibaret olan yeryüzü hayatı¹⁶ süresince tercihlerinde özgür bırakılmıştır. Dolayısıyla hata yapmak, pişmanlık duymak ve acı çekmek de bu oyunun bir parçasıdır. Modern dünyanın 'bireysel mutluluk için her şey mübah' mottosuyla insana dayattığı mutluluk anlayışının ne olduğunu kavramak için diyalektik bazda acının varlığı da gereklidir. Tıpkı Çin felsefesinde birbirlerini tamamlamak üzere iç içe geçen karşıt güçlerin birliğinden oluşan Yin-Yang düşüncesi gibi. Yani iyilik ve kötülük arasında ömrü boyunca bir tercih yapmak zorunda olan insan için bu diyalektik denklemin kaçınılmaz bir sabiti de modern dünya tarafından göz ardı edilen acıdır. Bu yüzden irade sahibi insan kendi tercihlerinin sorumluluğunu almak durumundadır. Yalnız, sadece yaratılmış bir beşer olmaktan çıkıp ideal özellikleri barındıran halife konumundaki insan tanımına erişebilme süreci sonsuz, ebedi, aşkın olan Tanrı'ya yönelik zorlu bir yolculuktur. Dolayısıyla beşerin sınırlı bir zaman dilimi olan ömrü boyunca bu zorlu yolculuktaki samimiyetini çabası, gayreti ve mücadelesiyle tescil etmesi gerekir. Yani insan amaçsız bir şekilde yeryüzüne fırlatılmadığı gibi -Heidegger'de Dasein'in fırlatılmışlığının tersine- kendi özgür tercihleri ve bu doğrultuda yaratıcılığını kullanarak gerçekleştirdiği eylemlerinden de sorumludur.

Sartre ve Şeriatî'nin düşünceleri öz, varlık, Tanrı ve anlam/anlamsızlık konusunda farklılık gösterebilir de insanın yaşamının sorumluluğunu alması konusunda ortak

bir paydada buluşurlar. Dizide sadece Sartre'ın felsefesindeki 'radikal özgürlük' fikrine odaklanılır. Bu fikir, bireyin bütün seçimlerinin ve eylemlerinin üzerinde kontrol sahibi olduğunu öne sürer ve bundan dolayı da tüm tercih ve eylemlerinden sorumlu olduğunu vurgular. Yani bizi biz yapan eylemlerimizdir. Şu ana kadar yaptığımız kötü veya işlevsiz seçimleriyle tanımlanan BoJack, bunları değiştirebilme özgürlüğüne sahip olduğunu fark eder. Bu değişim tamamen kendisine bağlıdır. Yalnız BoJack, "Everything is meaningless! Nothing I do has consequence! (Her şey anlamsız, yaptığım hiçbir şeyin sonucu yok!)" gibi söylemlerde bulunarak kötü yaşam tercihlerinden ve genel olarak kendi hayatının sorumluluğunu almaktan kaçınma eğilimi göstermektedir.

3. Saçmayı Kucaklamak (Embrace the Absurd)

Yunan mitolojisinde yer alan bir kral olan Sisiphus, tanrılar tarafından büyük bir kayayı sonsuza dek bir tepenin en yüksek noktasına kadar yuvarlamaya mahkûm edilmiştir. En tepeye çıkarılan kaya her seferinde tekrar aşağı yuvarlanır ve Sisifos çabasına her defasında yeniden başlamak zorundadır.¹⁷ Buradan türeyen İngilizce 'Sisyphian' kelimesi asla tamamlanamayacak anlamsız işleri veya bu görevler peşinde boşa çaba harcayan insanı tanımlar.¹⁸ Deneme ve romanlarının temelini anlamsızlık, yabancılaşma, absürt, başkaldırı ve intihar kavramları etrafında oluşturan ve absürtlük/saçmalık (İng. absurdism) felsefesini ortaya koyan Albert Camus'un adını bu mitolojik karakterden alan 'Sisifos Söyleni' adlı kitabında, her gün aynı işleri yapan ve makinemsi hayatının rutini içerisinde gelen bıkkınlıkla beraber 'neden' sorusunu yükselten insanı konu alır. Ona göre absürtlük, yalnızca dünyayla veya tek başına insanla ilintili olarak ortaya çıkmaz; aksine sadece dünya ile insan bilincinin kesiştiği noktada ortaya çıkar.¹⁹ Bilincinin devinimiyle saçma noktasına varan kişi evrende bir anlam arayışı içerisinde girer ve evrenin kayıtsızlığıyla yüzleşir. Alışkanlıkla maskelenmiş dekorların yıkıldığı bu uyanış anından itibaren yabancılaşan insan ya bilinçsizce zincire dönüş ya da kesin uyanış yaşar. Bu noktada iki seçeneği vardır; iyileşme ya da intihar. İyileşme ve anlam bulma başkaldırı ile gerçekleşir. Camus'un uyumsuz karakteri Sisifos, her gün düşeceğini bile bile kayayı tepeye yuvar-

lamaktan vazgeçmez. İçinde bulunduğu kısır döngünün saçmalığının ve çaresizliğinin farkında olsa bile kurtuluş umuduna tutunmaktansa pes etmeyerek her gün devam eden gayretiyle yeniden direnir. Yani Sisifos'un bilinçli bir şekilde 'saçma' durumundan kurtulmaya çalışmanın aksine direncini kanıtlamak istercesine onu kabullenışı, uğraşından zevk alarak bile isteye eylemine devam etmesi aslında bir başkaldırıdır.

Saçmanın bilincinde olan insanın diğer seçeneği olan intihar ise Camus'ya göre zorluklardan kaçmanın kolay bir yoludur ve çözüm değildir. Çünkü intihar Sisifos'un bilinçli ve düzenli eylemiyle yarattığı başkaldırını yarıda bırakıp saçmaya yenilmesi ve hayatının kendini aştığını kabullenmesidir. Yani intihar saçmayı ortadan kaldırmak yerine yoğunlaştırır. Diyalektik olarak bir durumun yetersizliği başka bir üst durumu yarattığından, başkaldıran insanın olabilmesi için saçmanın varlığı gereklidir.

Camus dine başvurmadan kendini gerçekleştirme çabasıyla saçmalığa olan başkaldırısının sonunda Sisifos'u uyumsuz kahraman olarak ilan eder. Dindar perspektiften Ali Şeriatî, bireyin bu başkaldırısını beşerlikten insanlığa geçiş ve Tanrı'ya yaklaşma çabası olarak tanımlar. Kur'an'da, kendi yaşantısına Yaratıcı'nın her an müdahale edebileceğinin farkında olan beşerin insan olma mücadelesinde tırmanması gereken fakat onu aşmak için gayrette bulunmadığı sarp yokuş; bir köleyi özgür bırakmak (boyunduruk altındaki insanoğlunu sömürüden kurtarmak), yokluk zamanında aç kişiyi, yetimi doyurmak, samimi bir şekilde iman ederek kendine ve başkalarına sabır ve merhamet tavsiye edenlerden olmak olarak tanımlanır.²⁰

Sartre, Camus gibi son kuşak varoluşçular tarafından üzerinde sıkça durulan konuları çok daha önceden fark eden başka bir dindar olan Kierkegaard, ataletin karşısında göz karartarak bir eylemin peşine düşülmesi gerekliliğini ve bu eyleme yön verecek en nihai anlamın din ve insanın Tanrı'ya olan ihtiyacı olduğunu vurgular. Meselelere soyutlama yoluyla ve fazla akılcı bir tutumla yaklaşmanın kavramların içini boşalttığına işaret eder. 'Akıl ve bilim' aracılığıyla çok şey öğrenilse de bunların, ölçülüp gözlemlenebilir unsurlara indirgenemeyen 'anlam veya değer' açısından eksik kalan meseleler olduğunu öne sürer. Ona göre, 'anlam veya değer' insanın özgür iradesiyle Tanrı'ya yönelmesiyle gerçekleşir.²¹

Ali Şeriatî de tümüyle yadsımayıp her türlü etkilerini tartıştığı natüralizm, tarihselcilik, toplumculuk gibi üç akımı ve kişinin bizzat kendisini insanın dört büyük zindanı olarak gözlemler. Diğer üç akımın aksine bireyin kendi zindanından 'akıl ve bilim' ile kurtulamayacağını çünkü bilginin kendisinin de tutsak olduğunu Kierkegaard'a paralel şekilde vurgular. 'Mana' konusunda bilgi ve bilimin tutsaklığına örnek olarak ise 'bilgi gücü' ile donatılmış günümüz insanının zihinsel faaliyetlerinin pazara çıkarıldığı modern dünyada köleliğin aslında yok olmayıp

sadece boyut değiştirdiğini söyler.²²

Söz konusu dizi meseleye yalnızca Camus'nun perspektifinden yaklaşır. Mr. Peanutbutter karakteri, "İşe gelip başlarsın, kahvene şeker atıp hiçliğin içine doğru yavaşça kayboluşunu izlersin. Ama şeker bunun nedenini bilmez. Şekere dünyaya gelmek sorulmadı." konuşmasının sonunda saçmanın farkına varıp "Bunların hiçbirinin önemi yok!" der ve hayatını tekrar geri döndüğü zincirinde devam ettirir.

Diğer karakter Cuddlywhiskers ise, "Bir Oscar anlamsız. Tüm bunlar anlamsız. Sadece her şeyden vazgeçtikten sonra mutlu olmanın yolunu bulmaya başlayabilirsin." diyerek inzivaya çekilir. İki karakter de Camus perspektifinden esaslı bir başkaldırı gerçekleştirilmediği de Cuddlywhiskers başkaldırı konumuna daha yakın görünmektedir.

Sonuç Yerine: "Sual"

Bu yazıda Z kuşağı üzerinden günümüz insanının deneyimleyip mizah yoluyla üstünü örtmeye çalıştığı duyarsızlaşma ve -damgalardan sıyrılma çabası olan- destigmatizasyon kavramları ile ifade edilen hal ile bu halin ortaya çıkardığı ontolojik problemler Netflix yapımı olan bir dizi üzerinden incelenmiştir. Yazı boyunca dikkatli bir okuyucu tarafından fark edilebilecek belirgin noktaları 'sormak' gerekirse:

- İnsanın duyarsızlaşma, kalıplardan soyunma ve kendini kabullendirme çabası aynı derecede insanı yeni birtakım kategori ve damgalara mı maruz bırakmaktadır? Örnek olarak BoJack Horseman dizisi ve ana karakterin genel olarak 'Varoluşçu nihilizm ve varoluşçu nihilist' etiketleri altında tanımlandığı düşünülebilir.
- Destigmatizasyon ve duyarsızlaşma kavramlarının kapsadığı olgusal durum mu psikolojik ve ontolojik buhranları doğurur yoksa insanın anlam arayışına yönelik varoluşsal sorunları mı bu iki kavramın ifade ettiği olgusal durumu ortaya çıkarır?
- İnsanın özgürlüğünün gerek şartı herhangi bir 'öz'ün olmaması mıdır yoksa kelimenin etimolojisinin çağrıştırdığı üzere özgürlük, aşkın bir 'öz'ün belirgin şekilde 'gür' olması hali midir? İnsanın yeryüzünde halife olarak tanımlandığı bir 'öz', özgürlüğü mümkün kılamaz mı?
- Tanrı ve dinin yokluğu üzerine inşa edilen her düşünce ve eylem ilahlaştırma yöntemiyle ve kelimenin sonuna '-izm' getirme suretiyle kendi alternatif dinini yaratmaz mı? Mesela, Sartre'ın eserine verdiği isim 'Varoluşçuluk bir Hümanizmdir'.

Son olarak dizinin bir bölümünde, evlenmek üzereyken partnerinin kendisini tamamlayamayacağından şüphe ederek vazgeçen bir karaktere BoJack kimsenin kimseyi tamamlayamayacağını, bu yüzden tahammül edebileceği biriyle yuva kurmasını salık verir.²³ BoJack'ın 'Aksi takdirde yaşlanacaksın, daha zor ve daha yalnız biri olacaksın. O boşluğu doldurmak için elinden geleni arkadaşlarıyla, kariyerinle ve anlamsız ilişkilerle yapacaksın. Ama boşluk asla dolmayacak.' şeklinde ifade ettiği dünyevi hayatın süsü olan eş ve çocuklar ya da mal mülk, hırslar, başarılar ile asla doldurulamayan kalpteki o boşluk, kalplerin Allah'ın mabedi olduğunun nişanesi olabilir mi? Öyle ki, bu konudaki Kuran ve İncil ayetleri sırayla şöyledir:

“Biliniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur.” (Ra'd: 28)

“ ‘İnsan yalnız ekmekle yaşamaz, Tanrı'nın ağzından çıkan her sözle yaşar' diye yazılmıştır.” (Matta 4/4)

Halise Kılıçoğlu, Niğde Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği mezunu olan Kılıçoğlu, University of Nottingham'da “Bağımsız PV Paneli için DC-DC Dönüştürücü Tasarımı” tezi ile yüksek lisansını tamamlamıştır. University of Birmingham'da “Elektrikli Araçlar için Hızlı Şarj/Dönüştürücü Tasarımı” alanında doktorasını sürdürmektedir. Halihazırda Elektrik-Elektronik Mühendisliğine Giriş ve Güç Elektroniği derslerinde asistanlık yapmaktadır. Mühendislikten artakalan zamanında psikoloji, felsefe ve teoloji alanlarında okumalar yapar. Sinemaya yoğun ilgi duyar. Umut Sarıkaya karikatürlerini pek sever ve amatörce çizim yapar.

Alican Erdem, Boğaziçi Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği ve İSAR mezunu olan Erdem, mühendisliğin yanı sıra felsefe ile ilgilenmektedir. İngiltere'de Birmingham Üniversitesi'nde Raylı Sistemler alanında masterını tamamlamış, aynı üniversitede ve aynı alanda doktorasına devam etmektedir.

1. <https://avamarielamonica.medium.com/3-reasons-why-this-generation-is-becoming-emotionally-desensitized-2e20eb73e3d>
2. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/desensitize>
3. <https://www.lexico.com/definition/destigmatization>
4. <https://ksscensorthis.com/6069/uncategorized/destigmatized-or-desensitized-gen-z-culture-surrounding-mental-health/>
5. <https://www.apa.org/monitor/2019/01/gen-z>
6. <https://www.verywellmind.com/state-of-mental-health-across-generations-5189603>
7. <https://www.verywellmind.com/why-gen-z-is-more-open-to-talking-about-their-mental-health-5104730>
8. <https://ksscensorthis.com/6069/uncategorized/destigmatized-or-desensitized-gen-z-culture-surrounding-mental-health/>
9. <https://time.com/5706156/bojack-horseman-season-6-review/>
10. https://www.youtube.com/watch?v=ohoLzH9EQzg&ab_channel=Dioyasu
11. https://www.youtube.com/watch?v=rORIDYHOFTQ&ab_channel=Wisecrack
12. Blaise Pascal, Düşünceler, Say Yayınları, 2005.
13. <https://theworld.org/stories/2014-07-19/new-study-found-people-are-terrible-sitting-alone-their-thoughts-how-about-you>
14. Ali Şeriatî, İnsanın dört zindanı, İşaret Yayınları, 1997.
15. Bknz. Bakara Suresi: 30,31,32,33,34
16. Bknz. Ankebut:64, En'am:32, Muhammed:36, Hadid:20
17. <https://www.felsefe.gen.tr/albert-camus-ve-sacma-kavrami-sisifos-soyleni-ornegi/>
18. <https://www.dictionary.com/browse/sisyphean>
19. Albert Camus, Sisiphos Söyleni, Adam Yayınları, 1974.
20. Bknz. Beled Suresi: 4-18
21. <https://bigthink.com/thinking/gods-answer-to-nietzsche-the-philosophy-of-soren-kierkegaard/>; McDonald, William, “Søren Kierkegaard”, The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.), <https://plato.stanford.edu/archives/win2017/entries/kierkegaard/>
22. Ali Şeriatî, İnsanın dört zindanı, İşaret Yayınları, 1997
23. https://www.youtube.com/watch?v=1zszD_-xM2w&ab_channel=Justsomefreeloder

Güncellenen Buhranlarımız: Dijitalleşme Bağlamında Kuşak Çatışması •

Hümeyra Korkmaz

İnsanlığın varoluşundan itibaren etrafında toplandığı, oldukça rutin ama birleştirici bir hayat meşgalesi olarak bir sofraya düşünelim. Kimi zaman beraber kurulan, kimi zaman ise davete konu olan bir sofraya. Nesiller değiştikçe dinamiklerinin de değiştiği bir sofraya. Kuşaklar arası ilişkiden bahsedeceğimiz bu yazıda, bu sofradakileri birleştiren değil de ayıran, çatışmaya neden olan noktalara değinmek yerinde olacaktır. İnsan, hayata dair bir anlam arayışı içinde olmakla beraber, bu arayışlar içindeyken de belirli buhran dönemlerinden geçmektedir. Bu buhran dönemleri kişiye has/biricik olduğu kadar, her çağda baş göstermiş, herkes için genellenebilir dönemler de olabilir. Çekirdek ailede başlayan bu buhranların/çatışmaların, ebeveynlerin önce çocukları için geçerli saydığı, sonrasında ise çocuklarının dâhil olduğu kuşağın tamamına atfettiği söylemlere dönüştüğü görülmektedir.

Gelecek kuşaklar diye tanımladığımız yeni kuşaklar, top-

lumun geleceğini oluşturduğu için onlar adına belirlenmiş özelliklerle önceki kuşağın beklentisi çeşitli çatışmalar içerebilir. Oysaki nasıl her ilişki ve ilişkilere dair çatışmalar kendi iç dinamikleri üzerinden değerlendirilmeliyse her kuşak ve bu kuşağa ait çatışmalar da kendi bağlamı içinde değerlendirilmelidir. Toplumsal değişimler, bilimsel gelişmeler, savaşlar, göçler bu bağlamlara örnek olarak gösterilebilir. “Dijitalleşme” ise içinde yaşadığımız bu dönemde olanca hızıyla hayatımızın her alanına nüfuz etmekte olan, kuşakları değerlendirmede günümüzün en dikkate değer bağlamı olarak gözükmektedir.

Bir İmaj Devrimi

“Gözlerimizin kapanması ne acı!

Hep gözümüzün açık kalmasını isteriz

görmek için, son ana kadar yitirdiklerimizi”¹

Telgrafın icadı ile başlayıp sonrasında hayatımıza dâhil olan diğer iletişim araçlarıyla beraber artık her nesnenin dijitalleşmeye başladığı ve muhtemelen böyle devam edeceği öngörülen bir sürecin içindeyiz. Kevin Robins’in de dediği gibi bu “imaj devrimi” eksik insanlık hâlimizi tamamlamamız için bizlere sunduğu olanaklarla zamanı ve mekânı aşabileceğimiz sanal bir cennet vad ediyor.² Robins’in İmaj kitabını 1992 yılında yazdığını göz önünde bulundurursak, o gün ekranlar aracılığıyla doğuşuna tanık olunan yeni dünya düzeninin inşa sürecine günümüzde devam edildiğini görebiliriz. Tam da bu inşanın içine doğmuş olan çocuklarla -ki onlara dijital yerliler de diyoruz- hayatımıza katılmaya devam eden, hızına yetişmenin bir hayli zor olduğu “şey”ler (akıllı nesnelere, akıllı asistanlar, sosyal medya, metaverse vb.) arasındaki ilişki, bu kuşaklarla aramızdaki mesafenin de açılmasına yol açıyor. Bizlerse dijitalleşmeyle beraber yaşadığımız bu “hız” odaklı süreçte kuşaklara dair bu geçişi tarihte belki

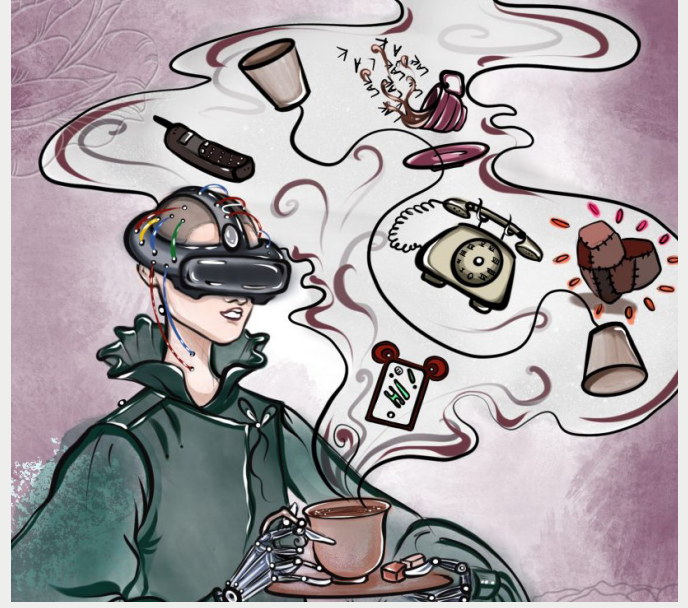
de ilk defa bu kadar net şekilde gözlemleyebiliyoruz. Öte yandan, etrafında toplanma gayretinde olduğumuz soframızın üyelerini tanımak adına kullandığımız tanımlayıcı kuşak tabirleri (dijital yerliler gibi), bugün dünyanın yüzde kırkına internetin henüz ulaşmadığını göz önünde bulundurursak, tam bir değerlendirme içermiyor olabilir. Ayrıca bu kuşak tabirlerinin belli kültürlerin değerleri üzerinden oluşturulduğunu da söylemeliyiz.

Nerenin Yerlisi?

Z Kuşağı/Dijital Yerliler terimi, başlangıcı 2000 yılı olup on yıllık bir dönemde doğan, şu an en büyüğünün 22, en küçüğünün ise 12 yaşında olduğu bir kuşağı temsil eder.

Bu kuşağın bazı mensupları iş hayatına yeni katılmak-tayken bazısı ise oyun çağından henüz yeni çıkmaktadır. “Neden kitap okuyayım ki, ulaşmak istediğim bilgiye bir video izleyerek ya da internette biraz dolaşarak ulaşabiliyorum.” kuşağı, pandemiyle birlikte zaten yerlisi olduk-ları bu dünyanın gönüllü mahkûmları hâline geldi. Geç-tiğimiz günlerde düzenlenen bir toplantıda, konuşmacı, katılımcılara Z kuşağı hakkında ne düşündükleri ile ilgili bir soru yöneltmişti. Karşılaştığı cevapların hepsi olum-suz özellikler taşıyan sıfatlar içerince, “Hiç mi güzel özellikleri yok bu kuşağın?” diye serzenişini dile getirdi.

Gerçi, yüzyıllardır süregelen bu gelecek nesil değeri-len-dirmesine Sokrates de benzer olumsuz ifadelerle katıl-mıştı. Gençlik, her dönemde bir önceki kuşağın kendi tahayyüllerine göre oluşmasını beklediği bir gelecek tasarısı/ürünü olarak görülmüştür. Alışlagelen kolaydır, kabul görür. Oysa geleceğe dair bu beklentilere karşın, gelmiş olan kuşakta gözlemlenen şeyler daha önce karşı-laşılmayan, yeni şeyler olmasından dolayı önceki kuşak-lar için ürkütücü bir hâlalmıştır. Bu da çeşitli çatışmaların ve ardından buhranların ortaya çıkmasına neden olmuş-tur. Her kuşak, kendi iç dinamikleriyle temel güvenlik ih-tiyacını karşılamak ister. Soframızdakilerin bizlerle olan benzerliğini bilmek, bizi rahatlatır. Burada kaçırdığımız nokta şudur: bambaşka bir dünyaya gözlerini açmış bir kuşağın da bizim yaptığımız gibi, temel güvenlik ihtiya-cını karşılamak istediği ve bunu yaparken önceki kuşağın onlarla hiç de benzer olmadığını gördüklerinde kaygı ya-şadıkları gerçeği. Yeni gelenden oldukça farklı gözük-en bir önceki kuşak ve onlara bırakılacak olan bir dünyayla kendilerine gelecek inşa etmek isteyen yeni bir kuşak... Metnin başından beri bahsedilen sofraya metaforuna dö-necek olursak; hiçbir şey yemese dahi kurması/oturması ge-reken bir sofraya olduğunu içselleştirerek büyümüş bir ön-ceki kuşak ve sofraya sadece yeme faaliyetinin icrası için oturulduğunu düşünen, çoğunlukla bu faaliyeti de tekno-lojik bir cihazın başındayken gerçekleştirdiği için sofran-ın bütünleştirici gücünden oldukça uzak olan bir yeni kuşak... Bir şeye ulaşmak istediğinde bunun için oldukça fazla emek veren bir kuşağa karşın, hayata dâhil olduğu

andan itibaren dokunmatik ekranlar ardından öğrenmek istediği/istemediği her türlü enformasyona muhatap ol-muş bir kuşak... Bütün bunlarla birlikte kaçınılmaz olan bir çatışma ve bu çatışmanın derininde yatan güncellenen buhranımız: dijitalleşme.

Geleceğe Dair

Sisteme dâhil olamayanların sistemin dışında kaldığı, yeni kuşakların yalnızca birer tüketici olarak görülüp de-ğerlendirildiği bir dünyada bu kuşağı bekleyen pek çok şey var. Bu kuşaklar için önceki kuşakların öngörmele-rine rağmen garipseyeceği, muhtemelen: “Filmlerde iz-lemiştik!” diyeceği türden bir gelecek inşa olacak gibi gözüküyor. Onlar içinse, içine doğdukları bu gelişmekte olan dijital dünya hiç de yabancı bir dünya değil. Artık her ortamda onlara özel, dijital odaklı, bolca renk ve hız içeren etkinlikler düzenlenmekte. Geçenlerde katıldığım bir serginin son bölümünde dijital olanaklarla bir dene-yim köşesi vardı. En çocuksu gözük-en deneyimin benim için metaverse alemindeki en gerçeğe yakın deneyim ol-duğunu fark edince hayretimi gizleyemedim. Sanal ger-çeklik sayesinde beş yaşındaki bir çocukla aynı tecrübe-yi yaşadım. Benim için oldukça farklı bir deneyim olan “şey”, beş yaşındaki bir çocuk için oldukça sıradan bir deneyim olarak hayatında yerini aldı.

Kendi iç dinamiklerini taşıyan ve bir önceki kuşaklarla bu konuda çatışma hâlinde olan yeni kuşak mensupla-rı yalnızca kendi tercihleri ile mevcut noktaya gelmedi elbette. Daha çok küçük yaşlarda iken sanal bakıcıları olarak tanışmış oldukları teknolojik cihazlarla başlayan süreç, sonrasında her ağıladıklarında kavuşabildikleri te-lefonlar, tabletler, bilgisayarlar, playstationlarla devam etti. Bunu ebeveynlerin anne-baba sorumluluğunu Go-gogle ile paylaşmaya yönelik davranışları takip etti: “Ben senin dediklerinden pek anlamıyorum, google’den bak yavrucuğum.” Kaliteli vakit geçirmek dediğimiz muhab-

beti, birlikte oynamayı, hemhâl olarak yapılan bir aktiviteyi içeren mefhum yerini bir “şeyler” seyretmeye bıraktı. Böylece bütün bunlar da bu kuşağın “dijital yerliler” olması için gerekli zemini pek de ilgili kuşağın iradesi olmaksızın meydana getirmiş oldu. Dijitalleşme sürecinin muhtemel çıktıları gelmekte olan ve yüzleşmemiz gereken konuları içermektedir. Yazıyı sonlandırırken, kulaklıktan gelen seslerden önce birbirimizin seslerine kulak kesilerek aşabileceğimizi düşündüğüm bu çatışmaları, güncellenmeye devam edecek olan buhranlarımız bağlamında gündemimizde tutma zorunluluğumuzu; kendi gerçeklikleri üzerinden soru ve sorunlarına yanıt aramakta olan yeni kuşaklara dair taze umutlar taşıyamamız gerektiğini hatırlatmayı önemsiyorum.

Hümeyra Korkmaz, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünde lisans ve yüksek lisans eğitimlerini tamamlamıştır.

1. 'Kevin Robins'in İmaj kitabından alıntılanmıştır. Sözlerin asıl sahibi Rainer Maria Rilke'dir.

2. Kevin Robins'in İmaj adlı kitabından yararlanılmıştır.

Z Kuşağı ve STK'cılık •

Sena Arslan

Sivil toplum, Türkiye’de ve dünyada dinamikleri sürekli olarak değişen bir alan. Z kuşağının birçok alana getirdiği hızlı değişim, STK’larda da görülüyor. Faaliyetlerini gönüllülük üzerinden sürdüren STK’ların Z kuşağının gönülünü kazanabilmek ve Z kuşağını bünyelerine katabilmek için belirli bir dönüşümden geçmeleri gerekiyor. İş hayatı ve ticaret dünyası pratikleri, tüketim alışkanlıkları, sosyal medya kullanımları gibi birçok alanda diğer kuşaklardan kolaylıkla ayırt edilebilen ve bir dönüşüm getiren Z kuşağı, STK’ları da değiştirip dönüştürebilecek potansiyele sahip. Bu yazıda, bahsi geçen dönüşümü irdelemek adına Z kuşağının STK’lar üzerindeki etkilerini; STK’ları esnekletirmeye, uzun soluklu bağ kurmayı gerektirmeyen sistemler kurmaya, günceli takip etmeye ve sosyal medyada daha görünür olmaya teşvik etmesi gibi dinamikler vasıtasıyla inceleyeceğim.

Z kuşağının genel geçer bazı özelliklerini sıralayacak olursak STK’larla olan ilişkilerini anlamak daha kolay olacaktır: Z kuşağı bağımsızlıklarına düşkün, sürekli çevrim içi ve sosyal çevresi ile internet aracılığıyla sıkı bir bağ kurmuş hâlde, uzun soluklu bağlar kurmuyor, aidiyet hissine fazla önem vermiyor, günceli takip ediyor ve hemen adapte oluyor. Başka bir açıdan, iyi bir gelecek için STK’larda gönüllü olmayı tercih ediyor, sosyal, politik ve çevre sorunlarına duyarlı ve bu konularda sosyal medya üzerinden etkili olabileceğine inanıyor diyebiliriz.

Bu özellikler, STK ile Z kuşağının ilişkisini karmaşılaştırıyor. Z kuşağının sosyal konulara duyarlı olması, onları STK’lara ve gönüllü pratiklerine yönlendiriyor. Öte yandan özgürlüklerine düşkün olmaları ve bir kuruma tamamen aidiyet hissetmemeleri Z kuşağının gönüllülük pratiklerini de etkiliyor. Z kuşağı çoğunlukla bir STK’nın her şeyini sahiplenmek yerine STK’lara proje bazlı dâhil olmayı tercih ediyor. Çünkü bir STK’nın her şeyini sa-

hiplenmek, o STK’nın tüm faaliyetlerinden ve gelecekte atacağı adımlardan da sorumlu olmak anlamına gelebiliyor. Z kuşağı, bu uzun soluklu bağdan kaçınmak için STK’lara proje bazlı olarak dâhil olup sağlayabileceği faydayı sağladıktan sonra daha fazlası için risk almamayı tercih ediyor. Ne var ki STK’ların varlıklarını sürdürebilmeleri için Z kuşağını bünyelerine katmaları oldukça önemli. Bu bakımdan STK’ların Z kuşağını çekmesi, onların ihtiyaç, tercih ve isteklerine cevap verebilecek nitelikte olmalarını gerekli kılıyor. STK’ların bu konudaki çıkmazı ise diğer kurumlarınkı ile benzer nitelikte. Uzun soluklu ilişkiler kurum içi belirsizliği azaltıyor ve işleyişi kolaylaştırıyor ancak yeni jenerasyon uzun süreli sözler vermek yerine, işin tarzına ve içeriğine göre iş bazlı sözler vermeyi tercih ediyor. Yeni yapılacak proje akıllarına yatmadığı zaman hızlıca yollarını ayırabileceği bir özgürlük alanı istiyor. Bu durum da STK’ların Z kuşağını bünyelerine katmasını zorlaştırıyor.

Z kuşağının sosyalliği önemsemesi, sosyal çevresiyle sıkı bir bağ kuruyor olması, onların bulunduğu ortamlarda da bu arayışta olmasını beraberinde getiriyor. Bu bağlamda STK’ların Z kuşağı için grup çalışması yapabilecekleri ve sosyalleşebilecekleri bir ortam sunuyor olması önem arz ediyor. Ancak STK’ların bu ortamı sunarken dikkat etmesi gereken önemli bir konu gönüllülerini “ekibimize dâhil oldunuz ve artık hep bu ekiptesiniz” hissi ile sıkılamak. Bir başka deyişle, Z kuşağının uzun soluklu bağlar kurmuyor olması ve fazla aidiyet hissine sahip olmaması gibi konular Z kuşağı bağlamında sürdürülebilir gönüllülüğü zorlaştırıyor. STK’ların bu bakımdan gönüllüleri ile bağlarını daha sürdürülebilir kılmak için çalışmalar yapması veya sürdürülebilir olmayan bağlar üzerinden projelerini sürdürebilir kılma konusunda planlama yapmaları gerekiyor denebilir. “Sürdürülebilir olmayan bağlar üzerinden projelerini sürdürebilir kılma” konusu üzerine

somut öneriler getirmek şu an için zor olsa da STK'ların sağladıkları faydayı Z kuşağının talepleri doğrultusunda nasıl artırabileceklerine dair bir şema çizmeye çalışacağım:

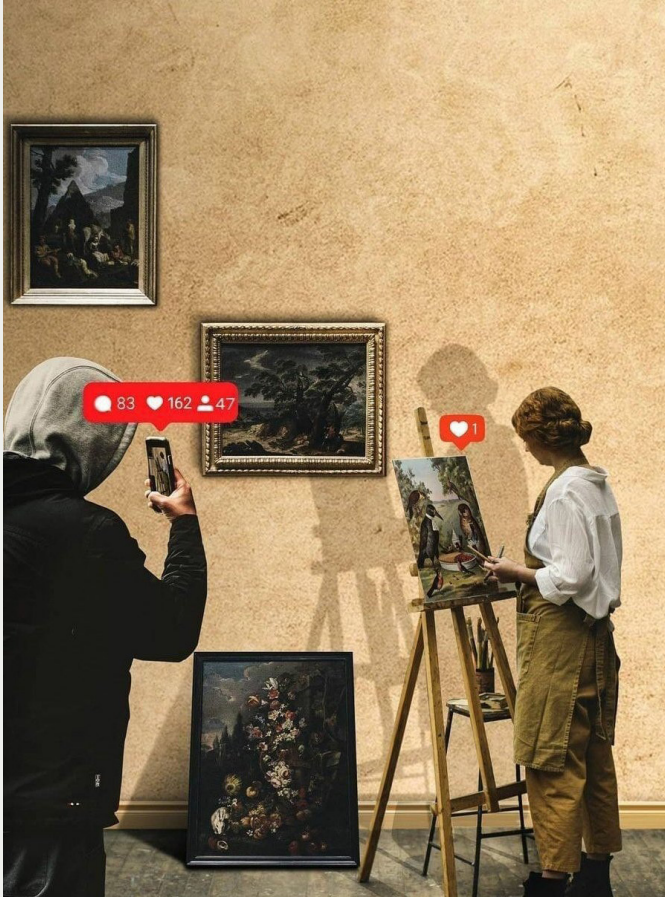
Öncelikle gönüllüleri kısa süreli projelere dâhil edebilecek sistemler geliştirilmeli, sistemler gönüllülerin kısa süreli olarak katkı verip daha sonra belirli aralıklarla online olarak katılabilmelerinin önünü açmalı. Görev bazlı gönüllü ağı kurularak gönüllüleri yalnızca ilgilendikleri konularla ilgili süreçlere dâhil ederek ilgilenmedikleri konularla ilgili vakit harcamaları minimize edilmeli. Gönüllülerin başka STK'larda da görev alabilecekleri göz önünde bulundurularak bir STK ile olan bağlarından dolayı bir diğer STK ile olan bağlarının zarar görmeyeceği sistemler kurulmalı. Belli bir projeye dâhil olan gönüllülere olabildiğince inisiyatif vererek projeyi sahiplenmeleri sağlanmalı ancak bunu yaparken projeyi sahiplenmenin STK'yı sahiplenmek anlamına gelmediğini vurgulamak da unutulmamalı.

Bir diğer konu ise sosyal medyanın her alanda olduğu gibi STK'larda da önemli bir iletişim aracı hâline gelmiş olması. Artık STK'lar bir aracıya ihtiyaç duymaksızın sosyal medya üzerinden hedef kitlelerine seslerini duyurabiliyor. Dolayısıyla STK'ların Z kuşağını bünyelerine çekmeleri için sosyal medya platformları büyük önem arz ediyor. Bu anlamda sosyal medyada aktif olmadan hedef kitlelerine ulaşmaya çalışan STK'lar geri planda kalıyor. Sosyal medyayı aktif kullanan ve günceli takip

eden STK'lar ise Z kuşağına daha kolay ulaşabiliyor. Bu bağlamda Z kuşağına ulaşmanın sosyal medyayı aktif ve günceli takip ederek kullanmaktan geçiyor olması, STK'ların sosyal medya kullanımı konusunda dönüşümünü zorunlu kılıyor.

Z kuşağını iyi analiz edebilen ve ona göre aksiyon alan STK'ların, Z kuşağını analiz etmeyen/edemeyen ve statükosunu koruyan STK'lara göre bir adım önde olduğu ve olacağı aşikâr. Uzun soluklu bağ kurmayı gerektirmeyen faaliyetlerle gönüllü çekebilene bir STK olan AHBAP'ın sosyal medya üzerinden anlık yardım çağrılarını buna örnek verilebilir. AHBAP sosyal medyayı aktif olarak kullanıyor, sorunlara anlık çözümler üretiyor. Sosyal medya üzerinden bir kampanya başlatarak gerekli bağışı topladıktan sonra ilgili yere ulaştırıyor. Bu aslında tam olarak Z kuşağının fikir yapısının bir yansıması. Sorunlara hızlıca, anlık ve bağ kurmadan çözüm üretmek. Örneğin, kar yolları kapadığında yolda kalanlara yardım götürüyor; bir yerde sel felaketi yaşandığında oraya yardım götürüyor vb.. Tüm bu yardımları da anlık olarak sosyal medyadan talep ediyor. Bu yardımlardan birine gönüllü olmak diğerinde de gönüllü olmayı gerektirmiyor. Gönüllüler gönüllülük faaliyetlerine durumlarına göre aralıklarla dâhil olabiliyor. Diğer bir yandan AHBAP'ın faaliyetlerinde oldukça esnek olması Z kuşağının esneklik beklentisi ile örtüşen bir özellik. Babalar gününde babalara hediye kartı, çocuk sahibi olmayı düşünen çiftlere ücretsiz SMA testi, afet bölgesinde zor durumda olanlara yemek, kıyafet desteği gibi farklı birçok alanda faaliyet gösteren AHBAP, faaliyetlerini tek bir alanla sınırlamıyor.

Özetle gönüllüye sosyalleşme alanı sunan, günceli, sosyal medyayı ve online tartışmaları takip eden ve aynı zamanda gelecekle ilgili bir bağlılık sözü beklemeyen kurumlar proje bazlı olarak gönüllüleri kendilerine bağlamaya devam edecek gibi görünüyor. Muhtemel ki bu, kısa süreli ama sirkülasyonu çok olan, gönüllülerin sürekli bir bağlılıktan ziyade proje bazlı olarak daha aktif ve verimli bir şekilde katkı sunacağı bir sisteme dönüşecek. Durum böyleyken Z kuşağının karakteristik özelliklerini göz önünde bulundurarak onların ihtiyaç, tercih ve isteklerine cevap verecek bahsi geçen sistemi kurabilen ve sürdürebilen STK'lar daha başarılı olacak gibi görünüyor.

Mesail.